

2. Nastanak i razvoj ekologije

Još su antički mislioci i filozofi na određeni način razmatrali međusobne odnose između živih bića i ostale prirode. Međutim, ekologija u pravom značenju reči nastaje relativno kasno, tek u drugoj polovini 19.v., a snažnije se razvija tek 50-ih godina 20.v.

U stvari ekologija nastaje onada kada ekonomska aktivnost čoveka počinje trajno da drgradira prirodnu okolinu i usled toga čovek dovodi u pitanje sam svoj opstanak ili bitno menja uslove za svoj razvoj.

Ekološki pokret je nastao tek kad su područja u kojima je stanovala buržoazija bila ugrožena ekološkim problemima koje nosi industrijalizacija.

Osnovne faze u razvoju ekologije su:

- **proučavanje životne sredine pojedinih vrsta** - gde dolazi do razvoja sinekologije (ekologije zajednice vrsta) i stvaraju se 2 osnovna pojma sinekologije: lanac ishrane i piramida brojeva.

- **proučavanje ekosistema** – ekosistem predstavlja samodovoljnu živu zajednicu i njenu neživu okolinu u kojoj postoji ravnoteža (homeostazija) i međuzavisnost uslovljena izmenom materije i energije.

Najvažniji

ekosistemi su: ekosistemi mora, ekosistemi vode na kopnu i ekosistemi kopna.

- **proučavanje međusobnih uticaja ekosistema** – proučavaju se preklopne zone različitih ekosistema, jer je teško odrediti jasnu granicu između njih. Glavni međusobni uticaji su razmena energije, lanac ishrane, cirkulacija kiseonika i ugljen-dioksida. Ekosistemi su prirodno sposobni za samoregulaciju, tj. otklanjanje

neravnoteže u njima.

- **proučavanje biosfere** – biosfera predstavlja jedinstvo svih ekosistema na Zemlji. Tu se vrši kruženje materije kroz lanac ishrane i tu svako svakog jede.

- **proučavanje čovekovog položaja u biosferi** – čovek menja prirodu velikom brzinom, ali ostaje zavisian

od tih promena koje sam stvara

3. Predmet i podela ekologije

Ekologija je relativno mlada nauka. Nastala je, po nekima, pre nešto više od 120 god, a po drugima, 30-ak godina kasnije.

Ernest Hekel je predložio da se naziv ekologija da jednoj poddisciplini zoologije, koja bi istraživala sveobuhvatnost odnosa između životinjskih vrsta i njihove neorganske i organske okoline. Reč ekologija potiče od grčke reči oikos što znači dom, habitat.

Kao posebna naučna disciplina ekologija nastaje u okviru biologije. Ima shvatanja po kojima je stvarni tvorac nove ekologije Čarls Darwin, osnivač učenja o organskoj evoluciji.

Iako ne postoji jedna opšte prihvaćena definicija predmeta njenog proučavanja, **ekologija se može odrediti kao nauka, čiji je predmet proučavanja odnos živih bića prema njihovoj sredini, njihov međusobni odnos u sredini i uticaj sredine naživa bića.**

Ekologija mora polaziti od 2 osnovna saznanja:

- saznanje da je čovek, stvarajući od prvobitnog okvira života specifičan kulturni okvir, ostao ipak deo prirode

- saznanje da je Engelsova teorija antropogeneze i razvoja čoveka radom dublje potvrđena u biologiji, polit.

ekonomiji i drugim društvenim naukama.

U zavisnosti od toga koje vrste i odnose živih bića prema njihovoj okolini proučava, ekologija se deli na:

- ekologiju biljaka
- ekologiju životinja
- humanu ekologiju

8. Pojam i elementi životne sredine

Životna sredina se može odrediti kao ukupnost prirodnih uslova i društvenih tvorevina u kojima čovek živi kao prirodno i društveno biće.

Životna sredina ima 2 dela: prirodni i društveni, koji su uzajamno povezani.

Osnovni elementi čovekove prirodne sredine su:

Atmosfera- je vazdušni omotač Zemlje. Predstavlja smešu gasova, čvrstih i tečnih materija. Čovek je za atmosferu dvostruko vezan. Prvo, u atmosferi je kiseonik bez koga čovek ne može da živi i drugo, atmosfera štiti čoveka od smrtonosnih kosmičkih zraka i ultraljubičaste radijacije. Međutim, ona sve više gubi svoja prirodna svojstva zbog prisustva supstanci koje su strane njenom prirodnom sastavu.

Hidrosfera – predstavlja ukupnost vodene mase na Zemlji i u atmosferi. Voda na Zemlji zauzima 71% ukupne površine, od čega 97% čini morska voda, 2% voda u polarnim ledenim kapama na severu i jugu Zemlje, a manje od 1 % ostaje za vodu za piće i druge potrebe. Voda je obnovljiv resurs.

Litosfera – je tle, zemljište na kome ljudi žive. Litosfera sadrži minerale koje metabolizmi živih bića dobijaju preko vode ili biljaka. Poseban značaj ima poljoprivredno zemljište, koje se na žalost sve više smanjuje, što dovodi do problema ishrane stanovništva.

Biljke – su veoma značajne kao proizvođači organskih materija i kao element energetske toka. One sunčevu energiju uz prisustvo vode i CO₂ pretvaraju u hemijsku energiju bez koje živa bića ne mogu.

Životinje – su potrošači energije koju biljke proizvode

Mikroorganizmi – su sićušni organizmi koji obavljaju značajnu funkciju u kružnom kretanju materije rastvarajući organsku materiju na njene sastavne delove i oslobađajući pritom kiseonik, azot, fosfor, sumpor i druge elemente.

Osnovni elementi društvene sredine su :

Društveni odnosi – u najširem smislu reči predstavljaju povezano delovanje ljudi, a u užem obliku društvenog procesa. Međuljudski odnosi su jedna vrsta društvenih odnosa. Oni mogu biti odnosi tolerancije i saradnje, ali i odnosi netrpeljivosti, suprotstavljanja, sukoba, dominacije i eksploatacije.

Radna sredina – predstavlja ukupnost materijalnih činilaca procesa rada i međuljudskih odnosa koje učesnici u procesu rada uspostavljaju. Čovek utiče na radnu sredinu, ali i radna sredina utiče na čoveka

Sredinu življenja – čine naselja. Postoji više kriterijuma za klasifikaciju naselja. Najčešće se kao kriterijum razlikovanja gradskih i seoskih naselja uzimaju broj stanovnika i funkcija naselja. Kao osnovna naselja razlikuju se: grad, koji karakteriše veća koncentracija stanovnika, razvijenija podela rada i niz društ. i kulturnih osobenosti i selo sa manjim brojem stanovnika i poljoprivredom kao osnovnom delatnošću.

9. Čovekova životna sredina ili okolina

Pri definisanju pojama čovekove **sredine** ne postoji neka veća saglasnost. Ne samo da se upotrebljavaju različiti termini za označavanje iste pojave, već različiti termini označavaju i različite sadržaje uslova i uticaja u kojima čovek živi kao prirodno i društveno biće.

Ima više definicija **okoline**. Najčešće se pod okolinom podrazumeva ukupnost uslova i uticaja koji okružuju čoveka. Pošto čovek ne živi samo u prirodi već i u društvu, pod čovekovom okolinom se podrazumeva i prirodna i društvena okolina.

Tremin okoline usvojila je Evropska ekonomska zajednica podrazumevajući pod njim skup elemenata koji složenosti svojih odnosa čine prostor i uslove života čoveka.

Problem pojmovnog određivanja čovekove sredine regulisan je i pravnim normama. Sve aktivnosti koje negativno deluju na životnu sredinu se kažnjav

Između termina «čovekova sredina» i «čovekova okolina» za označavanje ukupnosti uslova i uticaja u kojima čovek živi, bolje je opredeliti se za pojam «čovekova sredina», za šta postoje 2 osnovna razloga:

- pojam sredina označava skup ne samo prirodno datih okolnosti, već i okvir u kome deluju ljudi
- čovek nije samo prirodno, već i društveno biće

11. Odnos elemenata čovekove životne sredine

Elementi čovekove društvene sredine povezani su sa elementima čovekove prirodne sredine kako u pozitivnom tako i u negativnom smislu. Ta povezanost se ne iskazuje samo u prisvajanju i potčinjavanju prirode, već i u izazivanju ekoloških promena koje se negativno odražavaju na zdravlje čoveka. Menjajući svojom delatnošću prirodu čovek izaziva u njoj promene koje deluju na njega i menjaju ga.

Kao što društveni elementi čovekove životne sredine utiču na prirodne, tako i prirodni utiču na društvene. Pritom je veoma značajno ukazati na uticaj geografske sredine na razvoj društva i kulture.

Sve do pojave čoveka u prirodi je vladala harmonija, ali njegovim pojavljivanjem otpočinje stvaranje veštačke sredine na račun prirodne. Značajnije promene nastale su **industrijalizacijom i urbanizacijom**. Industrijalizacija i urbanizacija su udaljile čoveka od prirode.

Do velikih promena u čovekovo životnoj sredini dolazi i usled **povećanja broja stanovnika**. Brzo povećanje broja stanovnika dovelo je do prekomernog iskorišćavanja prirodnih resursa i do povećanja zagađenosti životne sredine.

Može se reći da je svetska situacija kritična iz 3 razloga: -porasta stanovništva

-povećanja zagađenosti

-nepovoljne kombinacije demografskih i ekol.

činilaca

12. Odnos životne i radne sredine

Radna sredina se može odrediti kao ukupnost materijalnih činilaca procesa rada i međuljudskih odnosa koje uspostavljaju učesnici u tom procesu rada. Ovako definisana radna sredina je deo životne sredine shvaćene u najširem smislu te reči. **Radna sredina ima 2 komponente:**

- materijalni činilaci – su elementi fizičke radne sredine
- društveni odnosi – elementi socijalčne radne sredine

Ovi elementi su povezani i međusobno se uslovaljavaju.

Osvajajući prirodu čovek u manjoj ili većoj meri narušava i ekološku ravnotežu. Zato čovek svoju radnu delatnost mora da organizuje tako da ona ne narušava ekološku ravnotežu. Ljudi su podjednako odgovorni kako za zaštitu prirode, tako i za zaštitu radne sredine.

13. Kvalitet života

Termin "kvalitet života" u upotrebi je od 60-ih godina kada dolazi do intenzivnijeg narušavanja ekološke ravnoteže i povećanja interesovanja za rešavanje ekoloških problema. Rasprave o kvalitetu života javile su se u industrijski najrazvijenijim zemljama kao reakcije na posledice industrijskog razvoja.

O pojmu kvaliteta života ne postoji saglasnost. Zapravo ovaj se pojam može definisati sa različitih aspekata: fizičkog, zdravstveno-ekološkog, ekonomskog, sociološkog. Međutim, bez obzira s kog se aspekta određuje, ovaj pojam kao bitna obeležj ima blagostanje i životni standard.

Ovaj pojam označava odnos između pojedinca i njegove životne sredine, tako da bolji kvalitet života pretpostavlja i ekološki povoljniju sredinu i dobro organizovanu socijalnu sredinu.

Kvalitet životne sredine se sastoji od 2 komponente: prirodne i društvene, koje utiču jedna na drugu, tako da degradacija jedne nužno proizvodi degradaciju druge komponente životne sredine.

14. Kvalitet čovekove životne sredine

Kvalitet čovekove životne sredine, u najopštijem smislu, podrazumeva relativno stabilnu određenost čovekove sredine većim brojem međusobno povezanih faktora iz 4 osnovne oblasti:

- prirodnih i stvaranih resursa,
- aktivnosti i procesa u sredini
- sredstava i mera za ostvarivanje ekološke politike
- uticaja čovekove sredine na društveni razvoj

Kvalitet života se određuje kao skup odnosa koji vezuju individuu, društvo u kome ona živi i prirodnu sredinu, tako da svaki od ovih elemenata ima sebi svojstven karakter i potrebu.

Kvalitet prirodne komponente čovekove sredine pretpostavlja očuvanje ekološke ravnoteže u njoj u obliku koji omogućava opstanak i razvoj čoveka kao biološkog bića. A to se može postići ako čovekova proizvodnja nema za posledicu uništavanje neobnovljivih prirodnih resursa, niti stvaranje proizvoda koji štete drugim živim bićima.

Kvalitet čovekove društvene sredine – Usled sužavanja čovekove životne sredine i naglog povećanja broja ljudi koji žive u zgnusnom prostoru, nastaje kvarenje čoveka i društvenih odnosa. Suviše zgnusno stanovništvo, sa velikom pokretljivošću, ubrzanim tempom života i složenim društ. odnosima, dovode do nesigurnosti jedinke, osećanja stalnog pritiska, potištenosti, nejasno nezadovoljstvo životom, društvom i sl. Nagla i brza urbanizacija je oslabila i donekle pokidala tradicionalnu socijalnu mrežu koja je ljudima u krizi pružala podršku. Zagađivanje društvene sredine nije ništa manje nepovoljno za čoveka od zagađivanja prirodne sredine.

Kvalitet radne sredine je vrlo značajan faktor, jer čovek najveći deo svog života provodi u procesu rada, pa su uslovi rada - njegovi životni uslovi. **Kvalitet radne sredine obuhvata:**

- sredstva za rad koja ne traže čovekovo fizičko naprezanje
- osmišljenu mehanizaciju procesa rada
- hemizaciju proizvodnog procesa uz zaštitu zdravlja radnika

- organizaciju rada u kojoj se čovek ne svodi samo na izvršioca pojednostavljenih radnih operacija, nego on

može da upravlja i da kontroliše proces rada

Zaštita životne sredine nema isti značaj u svim zemljama. Pored industrijski razvijenih zemalja, u kojima narušavanje ekološke ravnoteže predstavlja značajan problem, postoje zemlje i krajevi u kojima se ljudi bore za obezbeđivanje osnovnih sredstava za život i gde se u manjoj meri javljaju problemi zaštite životne sredine.

15. POJMOVNO ODREĐENJE EKOLOŠKE KRIZE

Ekološka kriza predstavlja – narušavanje uravnoteženosti uslova i uticaja u čovekovoj životnoj sredini i izražava se u ugroženosti stabilnog funkcionisanja kako biosfere, tako i društva dovodeći u pitanje čovekovu egzistenciju kao prirodno-društvenog bića

Ovako definisana ekološka kriza ima 3 modaliteta:

1. zagađenje – najniži stepen poremećaja ekološke ravnoteže
2. ugroženost – znatno smanjene sposobnosti ekosistema i biosfere za njihovu samoregulaciju, te je stoga potrebna čovekova delatnost
3. destrukcija – označava stadijum razaranja ekosistema kada je obnova njihovih funkcija skoro nemoguća ili zahteva velike napore čoveka u dugom periodu

Narušavanje ekološke ravnoteže u savremenom svetu je poprimilo takve razmere, da je došlo do narušavanja ravnoteže između prirodnih sistema i industrijskih, tehnoloških i demografskih potreba čovečanstva.

Kao sigurni znaci ekološke krize javljaju se problem ishrane, demografska eksplozija, iscrpljivanje prirodnih resursa.

O karakteru ekološke krize, u smislu da li ona ima lokalni ili globalni karakter, postoje različita shvatanja. Prema jednim ekološka kriza je samo lokalna, odnosno može se govoriti samo o kritičnim lokalnim ekološkim situacijama, a ne o ekološkoj krizi kao globalnom problemu.

Međutim, ovakvo shvatanje je neodrživo, jer se zasniva na netačnom i nepotpunom shvatanju elemenata čovekove sredine. Ono čovekovu sredinu svodi na skup fizičkih i bioloških faktora, isključujući iz čovekove sredine, njegovu društvenu komponentu.

A ekološka kriza označava ugrožavanje stabilnosti čovekove sredine, u ukupnosti njenih prirodnih i društvenih komponenti. Ovako shvaćena ekološka kriza predstavlja globalni problem.

Proces narušavanja ekološke ravnoteže, počinje sa pojavom čoveka pre oko 40.000 godina.

Prisvajajući prirodu svojoj radnom delatnošću čovek je počeo da narušava uravnoteženost uslova i uticaja u prirodnoj sredini. Međutim zbog malobrojnosti ljudske populacije, u ranim istorijskim epohama, negativan ljudski odnos prema prirodi nije dovodio do značajnih degradacija prirodne sredine.

Međutim, sa razvojem proizvodnih snaga i porastom stanovnika, prisvajanje i prerada prirode počinje da se obavlja u većim razmerama, tako da degradacija prirodne sredine poprima sve veće razmere, da bi najzad dobila takve razmere koje postaju opasne za ljudski opstanak.

Ne vodi se računa o tome da je ekosfera (jedinstvo biosfere i ekosistema) nenadoknadiva i ako bi bila uništena, ne bi se mogla obnoviti ni prirodnim procesima, ni ljudskom delatnošću.

16. POJAM PRIRODNIH RESURSA I ZAGAĐIVANJA

Ekološka kriza se u osnovi ispoljava u iscrpljivanju prirodnih resursa i zagađivanju čovekove sredine. Iscrpljivanje prirodnih resursa je toliko intenzivno, da se može postaviti pitanje mogućnosti njihovog korišćenja u budućnosti.

Zgađivanje čovekove sredine se ispoljava u sve većem smogu, mrtvim jezerima, vodi koja nije za piće, smrtonosnim radijacijama i izumiranju bioloških vrsta.

Prirodni resursi se dele u 2 grupe:

1. obnovljive – npr. šumski kompleksi, biljni i životinjski svet...
 - prisvajajući prirodnu čovek može nekontrolisanim uništavanjem obnovljivih resursa da izazove narušavanje ekološke ravnoteže
2. neobnovljive – to su oni resursi čija je količina ograničena i koji se ne mogu obnoviti
 - tu spadaju rezerve fosilnih goriva i ograničene rezerve ležišta metala
 - ovde se kao naročito značajno pitanje postavlja pitanje energetske krize i ističe potreba napuštanja energetskih resursa nastalih prirodnim procesima (uglja i nafte) i okretanje prema korišćenju sunčeve energije

Zagađivači se mogu podeliti na:

1. kvantitativni zagađivači – su supstance koje čovek ne stvara i koji postoje u prirodnoj sredini, ali ih čovek oslobađa u znatno većoj količini te stoga mogu narušavati ekološku ravnotežu
 - čovek može delovati na količinu ovih zagađivača na 3 načina: a) remećenjem ciklusa kruženja materije na taj način što oslobađa veliki broj supstanci za koje smatra da su neutralne
 - b) ispuštanjem ograničene količine materije na osetljivom mestu i maloj površini
 - c) dodavanjem opasne supstance
2. kvalitativni zagađivači – su supstance koje proizvodi čovek, odnosno sintetičke supstance

Zgađivanje prirodne sredine zavisi od broja i koncentracije stanovnika, od obima proizvodnje i potrošnje, kao i od prirode tehničkih sredstava i načina proizvodnje.

Zagađenost prirodne sredine utiče ne samo na oblike života, već i na genetsku osnovu čoveka kao biološkog bića.

17. UZROCI EKOLOŠKE KRIZE

Istraživanje uzroka narušavanja ekološke ravnoteže je otpočelo sredinom 20. veka.

Jedan od prvih mislilaca koji je ukazivao na to da ekološki poremećaji nastaju kao posledica korišćenja razvijenih proizvodnih snaga, u okviru tržišne proizvodnje je bio Marks.

On je smatrao da kapitalistička proizvodnja koja je rukovođena profitom ispoljava destruktivan odnos, ne samo prema radnicima već i prema prirodi.

Prilikom razmatranja uroka ekološke krize treba imati u vidu 2 stvari:

1. Ekološka kriza u ekosistemima se javlja onda kada dođe do fundamentalnog razaranja ekosistema. A kako su ekosistemi povezani i u svojoj ukupnosti obrazuju ekološku sredinu, to istraživanje uzroka narušavanja ekološke ravnoteže u jednom ekosistemu, ima značaj za utvrđivanje uzroka narušavanja ekološke ravnoteže tj. izazivanja ekološke krize
2. Od sredine 20. veka se javljaju 2 pojave: tehnička agresija nad celokupnom prirodom i degradacija ljudskih odnosa u velikim gradovima. Ove dve pojave su dovele savremeno čovečanstvo u opšte krizno stanje

Osnovni oblici ispoljavanja degradacije prirodne sredine su:

1. zagađivanje biosfere
2. prenatrpanost prostora koncentracijom privrednih objekata
3. urbanizacija
4. smanjenje slobodnih prostora za odmor i rekreaciju

Ovi oblici, iako imaju opštu tendenciju, nemaju isti intenzitet u svim zemljama.

Uzroci ekološke krize su međusobno povezani i često se prožimaju.

18. RAST STANOVNIŠTVA KAO UZROK EKOLOŠKE KRIZE

Smatra se da je u 6. veku p.n.e. živelo oko 5. miliona ljudi na Zemlji.

- 2000. godine = 6 milijardi ljudi

- 2006. godine = 6,580,511,645 ljudi

- projekcije govore da će 2025. godine biti oko 13. milijardi ljudi na planeti

Maltus je formulisao "zakon geometrijske progresije". Zakon govori o tome da se stanovništvo uvećava geometrijski, dok se hrana i ostala sredstva za život uvećavaju aritmetički, odnosno linarno.

Shodno tome, on je zagovarao IDEALNU RAVNOTEŽU između broja stanovnika i količine hrane: - sva deca koja se rode iznad broja potrebnog za održavanje broja

- stanovnika na željenom nivou, neizbežno bi trebala nestati, osim ako se za njih ne stvori mesta smrću odraslih osoba
- smatrao je da država treba da podstiče delovanje prirode na stvaranju mortaliteta, umesto da pokušava da ga spreči
- kod siromašnih treba podsticati navike da žive u nehigijnskim uslovima
- u gradovima treba nagomilavati ljude i izazivati povratak kuge
- treba podsticati naseljavanje u močvarnim i nezdravim uslovima
- ali iznad svega treba osuđivati lekove protiv harajućih bolesti i one ljude koji misle da su čovečanstvu učinili uslugu time što su osmislili lekove za potpuno izlečenje pojedinih bolesti

Razmatranja o stanovništvu kao ekološkom faktoru, a pre svega o porastu broja stanovnika kao uzroka degradacije prirodne sredine, postala su brojna od pedesetih godina XX veka. Rapidno povećanje stanovništva otpočelo je sa industrijskom revolucijom. Njegov brz porast posledica je neusklađenosti između nataliteta i mortaliteta, tj. zadržavanja stope nataliteta i opadanja stope mortaliteta usled poboljšanja uslova života i posebno razvoja medicine.

Brz porast stanovništva sveta tražio je odgovor na pitanje: da li prirodni sistemi zemlje, ili ekosistemi, mogu da podnesu rapidan porast stanovništva, posebno ako ovaj porast nije isti u svim regionima, i u svim zemljama sveta. Naime, porast stanovništva je bio manji u industrijski razvijenim zemljama, a znatno veći u zemljama u razvoju. Porast stanovništva postaje obrnuto srazmeran stepenu razvijenosti: što je zemlja razvijenija porast stanovništva je manji i što je ne razvijenija porast stanovništva je veći.

Posledice povećanja broja i gustine stanovnika:

- Fizičke granice Zemlje kao okvir u kom masa ljudi može živeti. Kako ukazuje jedan autor, ako se nastavi sa ovakvim demografskim rastom posle 2600. god. sva bi se ljudska bića dodirivala, i ako bi se mogla prehraniti, onda će morati jesti stojeći.
- Čovečanstvo se već danas suočava sa problemom ishrane. Povećanje broja stanovnika traži povećanje proizvodnje hrane, energije, mašina, otvaranje novih radnih mesta; povećava se potrošnja kiseonika, prirodnih izvora i pijaće vode.
- Demografski rast ima za posledicu i opadanje gradske civilizacije, degradaciju ljudskih odnosa
- Gustina stanovništva utiče i na organizaciju masovnih zajednica i toleranciju među ljudima

Brz porast stanovništva je posledica neusklađenosti između nataliteta i mortaliteta. Naime, zadržana je stopa nataliteta, ali je došlo do opadanja stope mortaliteta, usled poboljšanja uslova života i posebno razvoja medicine.

Problemi povećanja broja stanovnika:

1. povećanje broja ljudi na planeti, dovodi do pritiska na sirovine, resurse, do povećanja potražnja za hranom, vodom i energijom

- 80% stanovništva sveta troši 15% svetskih resursa
- od 60 miliona ljudi koji umiru na godišnjem nivou 20 miliona ljudi umire od gladi

- preko 450 000 000 ljudi je hronično gladno
- u isto vreme, samo na drugom mestu, 1/3 Amerikanaca pati od ozbiljnih zdravstvenih tegoba nastalih prekomernom ishranom
- na "jugu" umiru jer nemaju dovoljno da jedu dok na "severu" umiru jer jedu previše
- mogućnosti povećanja proizvodnje hrane su dosta ograničene, naročito u zemljama u razvoju; stanovništvo u tim zemljama da bi obezbedilo svoju egzistenciju prekoračuje granice izdržljivosti ekosistema da održe ravnotežu

2. postoje fizičke granice koliki broj ljudi može živeti na Zemlji

- ljudski život znači prerađivanje energije, što oslobađa jedan deo toplote
- mora se postići "toplotna granica" usled nagomilavanja ljudi
- ogroman porast stanovnika bi ugrozio ovu "toplotnu granicu"
- ljudska masa od 1 triliona bi stvorila toplotu koja odgovara tački topljenja gvožđa

3. dolazi do degradacije ljudskih odnosa; stvara se stres, netrpeljivost, gubi se tolerancija

19. TRAZNJA ZA ENERGIJOM KAO UZROK EKOLOŠKE KRIZE

U jednom dugotrajnom procesu, nezavisno od čoveka, nastao je raznovrstan prirodni potencijal. Od tog potencijala, poseban značaj za opstanak čoveka i društva, ima njegov neorganski deo u vidu minerala.

Rezerve ovih resursa su ograničene i ne postoji mogućnost njihove nadoknade niti prirodnim procesima, niti ljudskom delatnošću.

U svemiru se odvija kontinuirani proces prelaza između materije i energije (toplota, zvuk, radioaktivnost). Sledstveno tome, prestankom prometa energije, prestaje i život.

Prema procenama stručnjaka, potrošnja primarne energije 2020. godine, biće veća za 51-76 % nego u 1985. godini.

Ova predviđanja ukazuju na svu ozbiljnost problema porasta potrošnje energije kao ekološkog problema od značaja za preživaljavanje čoveka.

Iscrpljivanje prirodnih resursa je nastalo kao posledica protivrečnosti između tempa njihovog korišćenja i njihovih rezervi koje su relativno iscrpljene.

Sa ekspanzijom proizvodnje raste i potrošnja sirovina i energije. Ova velika potrošnja usmerava modernu tehnologiju ka bržem traženju supstituta prirodnih resursa.

20. ZAGAĐIVANJE KAO UZROK EKOLOŠKE KRIZE

Zagađivanje prirodne sredine je – dodavanje okolini neke materije ili energije koje su potencijalno štetne po život bržim tempom, nego što okolina može podneti

Zagađivanje pretpostavlja delovanje čoveka i društva. Sa pojavom industrijalizacije zagađivanje počinje da biva sve intenzivnije, da bi vremenom postalo univerzalni problem.

Ono postaje predmet posebnog interesovanja od 50-tih godina 20. veka.

Lista zagađivača je dugačka i na njoj se nalaze: - ugljen-dioksid, ugljen-monoksid

- sumpor-dioksid

- isparljivi ugljovodonici

- olovo

- fosfati, nitrati

- pojedini dodaci hrani

- čvrsti otpad...

Zagađivanje vazduha neposredno negativno utiče na zdravlje ljudi i posredno preko uticaja na atmosferske i klimatske uslove.

Okolo polovine stanovništva urbnih sredina živi sa više sumpor-dioksida u vazduhu, nego što to propisuje Svetska zdravstvena organizacija.

Kisele kiše izazivaju zagađenje tla, šuma, jezera i reka.

Zagađenost vazduha izaziva razne bolesti, naročito, disajnih organa.

Voda se sve više zagađuje čvrstim otpacima i hemijskim supstancama.

Sve više se smanjuje količina i kvalitet vode koja je neophodna za opstanak ljudskih bića.

U industrijalizaciji dolazi do povećanja potrošnje vode.

Zagađenost tla nastaje kao posledica unošenja mnogih supstanci i posebno delovanja kiselih kiša.

Zagađenost tla ima za posledicu menjanje njegovog hemijskog i mineralnog sastava što se negativno održava na rast biljaka i životinja.

Preko biljaka i vode za piće zagađivači tla ulaze u lanac ishrane i ugrožavaju zdravlje ljudi.

Zemljište se zagađuje i preko navodnjavanja zagađenom vodom i krčenjem šuma.

Zagađivanje prirodne sredine otpacima je nastalo zbog toga što su otpaci najčešće slobodno izbacivani, bez ikakve kontrole.

Svest o opasnosti zagađivanja prirodne sredine otpacima je naročito porasla sa razvojem nuklearne aktivnosti i izgradnjom nuklearnih elektrana. Ne samo da kvarovi ovih elektrana mogu stvoriti veliku opasnost po prirodu, već i njihov normalan rad stvara radioaktivne otpatke koji veoma dugo zrače, čak i preko 100 godina.

Ali u industriji postoje i drugi proizvođači radioaktivnih otpadnih materija (npr. termoelektrane na uglj)

21. TEORIJE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Teorijsko koncipiranje ekonomskih i proizvodnih procesa nastaje 50-tih godina 20. veka. One nastaju sa saznanjem da je degradacija životne sredine dostigla ogromne razmere.

Teorije o zaštiti životne sredine se razlikuju kako po obuhvatu i širini, tako i po merama koje predlažu za rešavanje ekoloških problema.

Različite teorije:

1. teorija bentamista – zahteva poboljšanje uslova rada
2. teorija maltuzijanstva – predlaže kontrolu rađanja u radničkim porodicama
3. teorija “tiho proleće” – predlaže upotrebu pesticida na osnovu naučnih saznanja
4. teorija postojanog stanja – zahteva očuvanje energije
5. teorija nivoa života – zahteva povećanje kvaliteta životne sredine
6. teorija ekonomskog optimizma – može postojati dopušteni nivo zagađenosti
7. teorija zatvaranja kruga – indeks oštećenja životne sredine zavisi od broja stanovnika, proizvodnje i potrošnje i emisije zagađivača
8. teorija decentralizacije društvenog sistema – zahteva stvaranje oblika druš. života u kojima čovek neće biti lišen svoje okoline....

Sve ove i druge teorije o zaštiti životne sredine su nastajale u određenim društvenim uslovima u kojima su postojali različiti interesi pojedinih slojeva, te stoga nisu mogle biti lišene njihovog uticaja.

Rešavanje ekoloških problema ne zavisi samo od ljudskog saznanja o njima i tehničkih mogućnosti njihovog rešavanja, već i od vladajućeg sistema vrednosti i mesta koje u tom sistemu zauzimaju ekološki problemi.

22. SOCIO-EKOLOŠKA TEORIJA “ RIZIČNO DRUŠTVO “

(Urlih Bek)

„Rizično društvo“ je rezultat savladavanja prirode i njenog uključivanja u industrijski sistem. Zavisnost od prirode nije ništa drugo nego saznanje da potrošnja i tržište zavisi od prirode.

Nekadašnji ekološki problemi i rizici su se mogli svesti na nedovoljnu higijenu, zdravstvo, siromaštvo. U srednjem veku rizici su bili lokalni. Modernizacija i postmoderna su sve rizike upravo globalizovali (ptičji grip...npr. u srednjem veku teško da ste mogli preneti iz Hong Konga, danas je to dramatično obrnuto).

Današnji ekološki problemi su rezultat industrijske hiperprodukcije i karakterišu se globalnošću problema. Tako savremeni rizici postaju rizici modernizacije.

Bek je izložio 6 karakteristika „rizika modernizacije“

1. RIZICI POSTAJU SVE VIŠE NEVIDLJIVI

- u stvari rizici izmiču čovekovom opažanju

- ostaju samo u sferi nauke iako izazivaju sistematska i trajna oštećenja
- ovi oblici rizika (npr. nuklearno zračenje) se mogu definisati a oni koji definišu ove oblike rizika zauzimaju ključne društvene i političke pozicije (mediji, naučne institucije, državna uprava)

2. RASPODELOM I NARASTANJEM RIZIKA NASTAJU SOCIJALNI

PROBLEMI a pre svega SOCIJALNI POLOŽAJI UGROŽENOSTI

- ponekad ovi „položaji socijalne ugroženosti“ slede klasnu i socijalnu nejednakost (mesto i uslovi stanovanja)
- npr. uslovi stanovanja u industrijskim zonama gde stanove “mogu” da kupe ili iznajme samo najsiromašniji – “ekološka nepravda”
- Bek je uveo termin “BUMERANG EFEKATOM” – koji razara klasni obrazac, tako da čak ni bogati nisu toga pošteđeni – “Beda je hijerarhijska, a smog je demokratski”, odnosno pojedini rizici, kao što su ekološki ne vide klasnu razliku
- npr. rizik od nuklearne katastrofe
- postoje i “KLASNO SPECIFIČNI RIZICI”: bogati mogu da “otkupe” bezbednost i slobodu od rizika, tako da su rizici (ekonomski, socijalni, ekološki) skoncentrisani kod siromašnih slojeva i klasa
- npr. - danas bogati beže u provinciju iz zagađenih gradova,

3. KOMERCIJALIZACIJA RIZIKA

- komercijalizacija rizika podiže kapitalizam na viši nivo
- rizik postaje “Big Business” – npr. zdrava hrana

4. U KLASNIM DRUŠTVIMA I STALEŠKIM DRŽAVAMA BIĆE DETERMINIŠE SVEST, dok je u “RIZIČNOM DRUŠTVU” SVEST JE TA KOJA DETERMINIŠE BIĆE

- znanje ima političko značenje
- ta svest posebno ističe “znanje o rizicima”

5. POLITIKA JE TA KOJA STVARA “RIZIČNO DRUŠTVO”

- vanredno stanje preči da postane normalno, nešto na šta se navikavamo
- komentari tipa: „**To se ne može izbeći**“ govore o konzumerskoj apatiji i političkoj apstinenciji
- po Beku da bi se izašlo iz stanja rizika i katastrofe potrebna je reorganizacija moći i vlasti

6. RIZICI IMAJU ODLOŽENO DEJSTVO

- projektovani su za budućnost

24. Globalni karakter ekoloških problema

Globalni karakter ekoloških problema zahteva međunarodnu saradnju u njihovom rešavanju. Razvoj industrije najpre je doveo do degradacije životne sredine na lokalnom nivou, međutim, kasnije zagađivanje prelazi ne samo lokalne, već i državne granice.

Naučno-tehnička revolucija je pomogla čoveku u prisvajanju prirode, ali je isto tako izazvala brojne negativne promene u odnosu čovek-priroda-društvo. Narušavanje ekol ravnoteže postaje univerzalni problem

Npr. zagađenost hemikalijama postaje globalni problem, jer otrovne hemikalije (gasovi) mogu donositi vetrovi iz drugih država. Takođe, zagađenost podzemnih voda predstavlja važan ekološki

problem koje ne može uspešno rešiti merama samo jedne države, jer se podzemne vode često pružaju preko državnih granica. Značajno je i zagađivanje okoline izvozom tzv. “prljave tehnologije”. Naime, poslednjih godina se dešava da industrijski razvijene zemlje svoju prljavu tehnologiju sele u nerazvijene zemlje, odnosno zemlje u razvoju.

25. Međunarodno pravna saradnja u zaštiti životne sredine

Međunarodno pravna saradnja u zaštiti životne sredine uspostavlja se, jer postaje jasno da se ugrožavanje životne sredine ne može sprečiti samo akcijom pojedinih država, već moraju biti uključene sve one države koje su suočene sa ovim problemom.

Iako se zna da se čovekova životna sredina sastoji iz dve komponente: prirodne i društvene, ova međunarodna saradnja se odnosi samo na prirodnu.

Međunarodno-pravna saradnja u zaštiti životne sredine se ostvaruje na 3 načina:

- u okviru OUN

- preko regionalnih saveza država

- u okviru kontinentalne saradnje pojedinih zemalja

1. Saradnja u okviru UN-a ubuhvata zemlje sa različitim društ-ekon. sistemima i koje se nalaze u različitim međusobnim odnosima. Ovde se rešavaju ekološki problemi koji imaju nacionalni karakter i odnose se na pojedine države, ali se mogu rešavati i u saradnji sa drugim državama. Unedinjene nacije su usvojile Program za čovekovu sredinu koji ima značajnu ulogu u usmeravanju svesti javnosti na opasnost koja pretili čovečabstvu zbog narušavanje ekološke ravnoteže. U tom cilju UN su organizovale značajne međunarodne konferencije i skupove. Takođe u okviru pojedinih specijalizovanih agencija UN tokom poslednjih godina posvećuje se velika pažnja zaštiti i unapređenju životne sredine (Svetska zdravstvena organizacija, Međunarodna organizacija rada).

2. Saradnja u okviru regionalnih saveza i država treba da razreši probleme zaštite prirodnih izvora ili prostornog uređenja. Dobar primer je saradnja mediteranskih država koje su usvojile Mediteranski plan akcije za zaštitu Mediterana.

3. U Evropi se saradnja u zaštiti životne sredine sve više uređuje međudržavnim ugovorima, odlukama EU i drugim dokumentima. EU osnovala je Direkciju za čovekovu sredinu zaštitu potrošača i nuklearnu bezbednost (1990), a 1989 usvojena je Evropska povelja o životnoj sredini i zdravlju.

Dakle, međunarodno pravna saradnja u zaštiti životne sredine i dalje se razvija, ali još uvek nisu razjašnjena sva značajna pitanja i to iz 2 razloga:

- suprotni interesi između zemalja ili grupa zemalja

- nauka još uvek nije dovoljno razvijena da bi mogla da odgovori na sva postavljena pitanja

27. Pojam i elementi ekološke svesti

Ekološka svest je istorijska kategorija. Nastaje i istorijskom razdoblju u kome odnos prirode i društva dovodi do narušavanja ekološke ravnoteže. Ustvari, ona nastaje u težnji da se pronađe rešenje za ekološku krizu.

Ekološka svst se određuje na različite načine tj. sa različitim stanovišta. Ali, u najkraćem ona se određuje kao **svest o oklini i obuhvata shvatanje, načine ponašanja, motive delovanja, želje i očekivanja koji se odnose na čovekovu okolinu.**

Ekološka svst ima 3 osnovna elementa:

- ekološka znanja – su osnovni element ekološke svesti. Tu spadaju znanja o ograničenosti prirodnih resursa,
 - potrebi uspostavljanja dinamičke vrednosti između prirodnih i društvenih sistema, uzrocima koji dovode do ekološke krize, njenom globalnom karakteru i sl.
- vrednovanje ekološke situacije – ovaj element ekol. svesti je određen sistemom vrednosti društva u kom se
 - razvija ekološka svest i izražava stavove društva prema životnoj sredini koju treba zaštititi
- ekološko ponašanje – kao treći element je podrazumeva pored ekol.znanja i vrednosti i druge činioce: osobine ličnosti, ljudske potrebe, mogućnost njihovog zadovoljavanja i sl.

28. OBRAZOVANJE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Obrazovanje ima veliki značaj za razvijanje ekološke svesti i promenu odnosa prema životnoj sredini.

Problemima obrazovanja za zaštitu i unapređivanje životne sredine posebnu pažnju su posvetile 2 organizacije. To su UNESCO (Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu UN) i UNEP (Međunarodni program za okolinu).

Polazeći od značaja koji ima obrazovanje za zaštitu čovekove sredine u razvijanju ekološke svesti, ne samo kod političara i stručnjaka već i kod širokih narodnih masa, u mnogim državama ovo obrazovanje postaje sastavni deo obrazovnih sadržaja od osnovnog do visokog obrazovanja.

Ovo obrazovanje mora biti prilagođeno svim kategorijama stanovništva bez obzira na njihov uzrast, obrazovanje ili profesionalnu orijentaciju.

Obrazovanje za zaštitu i unapređivanje životne sredine predstavlja

- svesno i plansko razvijanje znanja o čovekovojoj sredini, koje ima za cilj razvijanje svesti o osnovnim karakteristikama čovekove sredine, odnosa u njoj i odnosa prema njoj na osnovu kojeg će čovek težiti očuvanju i unapređivanju sredine na način kojim se obezbeđuje egzistencija ljudske vrste u sadašnjosti i budućnosti

Ovakvo obrazovanje ne treba da doprinosi samo strategiji opstanka i razvoja, već i unapređivanju kvaliteta života čoveka u konkretnim sredinama.

Ovo obrazovanje treba da postoji ne samo u školama, već i u svim oblicima društvenog uticaja na razvijanje čovekove svesti i ponašanja (npr. tradicija, kultura).

Ovako shvaćeno obrazovanje ukuljučuje i razgraničenje u odnosu na ekološku svest. Jer se ekološka svest javlja u zapadnim zemljama kao novi pokret, nova ideologija koja počiva na strategiji

preživljavanja. Ovo obrazovanje, se međutim zasniva na opštem filozofskom shvatanju sveta i čoveka. Teorijsko metodološku osnovu obrazovanja, dakle čini filozofski pogled na svet.

Polazeći od metodoloških osnova, obrazovanje za zaštitu i unapređivanje životne sredine treba da pruži jasna i naučno zasnovana saznanja o osnovnim ekološkim pitanjima savremenog društva. Ta osnovna ekološka pitanja su:

1. kakve su posledice sve veće razmene materije i energije između društva i prirode
2. koje su značajne promene u sistemu odnosa u biosferi i kosmičkom pojasu iznad Zemlje
3. kakve posledice ima uvođenje u biosferu velikog broja novih materija
4. da li se zaštita prirode može ostvariti zaustavljanjem tehničkog napretka
5. kakva je odgovornost pojedinih zemalja (naročito razvijenih) za stanje prirodne sred.

29. Pojam i ciljevi obrazovanja za zaštitu i unapređivanje životne sredine

Usled sve češćeg i sve intenzivnijeg narušavanja ekološke ravnoteže velika pažnja počela je da se poklanja obrazovanju za zaštitu i unapređenje životne sredine. Na značaj ovog obrazovanja ukazivalo se i na brojnim međunarodnim skupovima na kojima se raspravljalo upravo u problemima vezanim za degradaciju životne sredine (Stokholm 1972, Beč 1983)

Problemu obrazovanja za zaštitu i unapređenje životne sredine posebnu pažnju posvećuju 2 organizacije: **UNESKO i UNEP**. One su održale niz sastanaka na kojima su raspravljale o problemima vezanim za ovu oblast. (Beograd 1975, Moskva 1987). Postignut je dogovor da obrazovanje za zaštitu životne sredine ne treba da se odvija u okviru jednog predmeta, već treba da prožima nastavne programe svih predmeta.

Ono se shvata kao **obrazovanje o uslovima opstanka čoveka i strategiji očuvanja opštih uslova uz stalno unapređenje kvaliteta života.**

CILJEVI OBRAZOVANJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE

Postoji 5 stanovišta od kojih treba poći u socijalno-ekološkom razmatranju ekološko obrazovanja:

1. - ekološko obrazovanje treba razmatrati sa stanovišta potreba da se u savremenom društvu sjedine razvoj naučnih saznanja i zahtev za humanizacijom položaja čoveka
- to sjedinjavanje, odnosno prožimanje nauke i humanizma treba da služi ostvarivanju položaja čoveka i kao stvaraoca i kao onog za koga se stvara
- ovo sjedinjavanje nema za cilj samo stvaranje uslova za opstanak čoveka kao biloškog bića, već i za stvaranje uslova za život koji odgovaraju ljudskom dostojanstvu (da ljudi sve bolje žive uvažavajući se međusobno)
2. - ukazuje se na potrebu da razvoj nauke i tehnologije treba da doprinosi unapređivanju kvaliteta života svih ljudi, a ne samo pojedinih grupa
- ovaj zahtev proizilazi iz saznanja da naučno-tehnološki napredak uvećava razlike u kvalitetu života između pojedinih socijalnih grupa i naroda
3. - tehnološki razvoj koji je zasnovan na naučnim saznanjima, sadrži i tehnološki rizik

- sledstveno tome, naučna saznanja o riziku treba da budu praćena i saznanjima o tome kako se potencijalni rizik može izbeći ili otkloniti
4. - međutim, nije dovoljno da sa saznanja o riziku poseduju samo oni koji se neposredno bave naučnim istraživanjima ili oni koji takva istraživanja primenjuju
 - potrebno je da saznanje o tehnološkom riziku postoji u društvu uopšte (dakle da ga svi poseduju), jer se rizik sa svojim negativnim posledicama odnosi na sve
 - stoga je potrebno obrazovanje o riziku
 5. - univerzalizacija nauke dovodi do univerzalizacije rizika, a za zaštitu od rizika neophodne su i nove univerzalne moralne norme
 - ove nove univerzalne moralne norme, treba da izraze zajednički odnos svih pripadnika ljudske zajednice prema prirodi, koji će doprineti razvijanju ekološke svesti
 - ovako razvijena ekološka svest treba da bude ugrađena u ekološku politiku

Obrazovanje za zaštitu i unapređivanje čovekove sredine ima za cilj formiranje i širenje ekološke svesti o tome da su u čovekovoj prirodnoj sredini sve prisutnije posledice njegove delatnosti koje često dovode do narušavanja ekološke ravnoteže.

Međutim, ovo obrazovanje treba da omogući saznanje da narušavanje ekološke ravnoteže nije nužni pratilac čovekovog delatnog odnosa prema prirodi, već da zavisi od društveno-ekonomskih sistema u kojima se ovaj odnos ostvaruje.

Ekološki pristup mora postojati u planiranju društvenog i privrednog razvoja.

Ovo obrazovanje treba da doprinese afirmaciji shvatanja da očuvanje i unapređivanje čovekove sredine postaje značajan element u sistemu vrednosti savremenog društva. Naime, moralna komponenta ekološke svesti treba da doprinese da čovek oseti grižu savesti ako u svom odnošenju prema prirodi na bilo koji način narušava ekološku ravnotežu.

Međutim, obrazovanje o zaštiti životne sredine je nova disciplina koje tek treba da se razvije. Ono mora da se praktikuje ne samo u školama, već u svim oblicima društvenog života i treba da bude prilagođeno svim kategorijama stanovništva.

Obrazovanje za zaštitu i unapređenje životne sredine treba da pruži saznanja o osnovnim ekol. pitanjima:

1. kakve su posledice sve veće razmene materije i energije između društva i prirode?
2. koje su značajne promene u odnosu u biosferi i kosmičkom prostoru Zemlje?
3. kakve posledice ima uvođenje u biosferu velikog broja novih materija?
4. da li se zaštita prirode može ostvariti zaustavljanjem tehničkog napretka?
5. kakva je odgovornost razvijenih zemalja za stanje čovekove životne sredine?

30. Vrste obrazovanja za zaštitu i unapređivanje životne sredine

Ovakvi ciljevi obrazovanja uslovljavaju u njegovu zastupljenost ne samo na svim nivoima institucionalizovanog obrazovnog sistema (osnovno, srednje, visoko obrazovanje), već i u dopunskom, permanentnom i naučnom obrazovanju.

Obrazovanju za zaštitu životne sredine posvećuje se veća pažnja u Jugoslaviji od 80-tih godina. Ukazivalo se na potrebu da se ova materija nađe u svim nastavnim područjima. S tim u vezi ovo obrazovanje ne sme biti svedeno na formiranje stručnjaka u ovoj oblasti na koje će se preneti sva odgovornost za zaštitu životne sredine.

Ovo obrazovanje mora biti zastupljeno u svim segmentima školovanja od predškolskog, preko osnovnog i srednjeg pa do univerzitetskog. U osnovnoj školi treba da se stiču znanja o životnoj sredini, da se razvija ekološka svest, kao i ljubav i odgovornost prema prirodi. Univerzitet je polazište proobražaja društva, ukoliko ume da odgovori na društvene potrebe. Zato univerzitet ne treba da stoji sa strane kada je u pitanju rešavanje ekoloških problema.

Posebna pažnja treba da se pokloni obrazovanju menadžera i preduzetnika, kao i radnika u preduzećima koji su na pojedinim radnim mestima.

Oni treba da stiču ovo obrazovanje u toku redovnog školovanja, ali i uz rad, permanentnim obrazovanjem (budući da ekološki problemi menjaju).

Ovo obrazovanje u našoj zemlji je uglavnom zastupljeno u školama, a manje u vanškolskom obrazovanju. Takođe, ova materija je više zastupljena u prirodnim, nego u društvenim naukama.

Značajnu ulogu u ovom obrazovanju imaju sredstva mas-medija (radio, TV, štampa).

Obrazovanje za zaštitu i unapređenje čovekove sredine ima za cilj formiranje širenje ekološke svesti o tome da su u prirodnoj sredini sve prisutnije posledice čovekovog delovanja koje narušavaju ekološku ravn

Ta saznanja treba da doprinesu promeni čovekovog odnosa prema prirodi. Moralna komponenta ekološke svesti treba da dovede do toga da čovek oseti grizu savesti ako na bilo koji način doprinosi degradiranju životne sredine.

Obrazovanju za zaštitu čovekove sredine se od 80-ih posvećuje sve veća pažnja. Da bi ovo obrazovanje postalo značajan faktor razvoja ekološke svesti, ono treba da bude zastupljano u svim stepenima školovanja, od predškolskog, preko osnovnog i srednjeg do univerzitetskog.

Posebna pažnja mora da se pokloni ekološkom obrazovanju menadžera i preduzetnika, kao i radnika u preduzećima za pojedina radna mesta.

U osnovnoj školi treba da se stiču znanja o životnoj sredini, razvija ekološka svest, kao i ljubav i odgovornost prema prirodi. Obrazovanje za zaštitu i unapređenje životne sredine u našoj zemlji je uglavnom zastupljeno u školama, a manje u vanškolskom obrazovanju. Takođe, ova materija je više zastupljena u predmetima prirodnih nego društvenih nauka.

Značajnu ulogu u obrazovanju za zaštitu i unapređenje životne sredine imaju i mas mediji – radio, televizija i štampa, kao i razvijanje naučno-istraživačkog rada u toj oblasti.

31. Politika kao društvena delatnost i ekološka politika

Ne postoji opšte prihvaćena definicija ekološke politike, jer:

- ekološka politika je kategorija novijeg datuma
- većina teoretičara na Zapadu smatra da je ekološka politika državna politika i besmisleno je da se posebno definiše

Ipak može se reći da je ona svesna i društvena delatnost kojom se posredstvom države i društvenih organizacija usmerava odnos društva prema prirodi u cilju zaštite i unapređenja prirode.

Ekološka politika ima 5 elemenata

- političku delatnost - **usmeravanje**
- subjekte ekološke politike
- ljudsku delatnost
- pravac usmeravanja
- sredstva i metode usmeravanja

Usmeravanje definišemo kao usmeravanje u društveno-poželjnom smeru, odnosno uspostavljanje bilansa interesa između prirode i društva.

Postoje: - globalna, međunarodna ekološka politika

- regionalna ekološka politika
- nacionalna ekološka politika

33 PRINCIPI EKOLOŠKE POLITIKE

1. DEMOKRATIČNOST (NEDEMOKRATIČNOST) – u autokratskim društvima nema ni eko pokreta ni eko politike, dok kod demokratije postoje 3 principa: - kreatori politike

- izbegavanje ideloške politike

- volja subjekata da učestvuju u koncipiranju i ostvarivanju ekološke

politike

2. PRINCIP JAVNOSTI (TAJNOSTI) – javnost mora biti upoznata sa činjenicama ekološke krize. Država mora da javno kaže koliko se sredstva troši na zaštitu životne sredine.

3. PRINCIP DOBROVOLJNOSTI (PRISILE) – ekološka politika koja se vodi prisilno ne donosi rezultate, ona računa na dobrovoljce i oni mogu ostvariti određene rezultate.

4. PRINCIP AKTIVNOSTI (NEAKTIVNOSTI) – ekološki pokreti moraju biti aktivni. Subjekti su aktivniji zato što imaju i ekonomske i političke i ekološke interese. Nba ekološkoj politici se ože dobro zaraditi.

5. PRINCIP PREGOVARANJE (KONFRONTIRANJE) – kod nas ne postoji, to je princip integrisanja sa Evropskom unijom

6. PRINCIP ODRŽIVOG RAZVOJA – razvoj privrede u skladu sa ekologijom

34. SOCIJALNO-EKOLOŠKI I EKONOMSKI PRINCIPI EKOLOŠKE POLITIKE

Formulisanje osnovnih principa ekološke politike treba da počne ne samo od ekoloških problema i manifestacije njihovih negativnih posledica, već i od karaktera društveno-ekonomskih odnosa koji odlučujuće utiču na politički sistem i poslovanje privrednih subjekata.

Pet osnovnih socijalno-ekoloških principa su:

1. usaglašavanje privrednog razvoja sa ekološkim mogućnostima

- cilj ovog usaglašavanja je da se minimizira negativno dejstvo ekonomskog razvoja na čovekovu prirodnu sredinu
- stoga je potrebno uspostaviti društveno ograničenje maksimizacije profita, kako visina dohotka i profita ne bi vodila narušavanju ekološke ravnoteže
- suprotnost između principa tzv. interne i eksterne ekonomije, odnosno motivacije preduzetnika i društvenog interesa, mora regulisati država

2. upotreba naučnotehnoških dostignuća u skladu sa zahtevima za očuvanje ekološke ravnoteže

- ovaj princip se ostvaruje razvojem i upotrebom proizvodnih sredstava čija upotreba u procesu proizvodnje, neće neracionalno trošiti prirodne resurse

3. stvaranje sistema društvenih potreba čije zadovoljenje neće dovesti do degradacije životne sredine

- treba razvijati sistem društvenih potreba čije zadovoljavanje neće tražiti proizvodnju koja se rasipnički odnosi prema neobnovljivim prirodnim resursima
- to znači napuštanje sistema potreba koji teži maksimizaciji materijalnih dobara i okretanje prema potrebama nematerijalnog karaktera (potrebe za obrazovanjem, kulturnim razvojem, za više slobodnog vremena ...)
- razvoj nematerijalnih potreba će predstavljati manje opterećenja za čovekovu sredinu

4. društveni razvoj koji obezbeđuje zadovoljenje potreba sadašnjih generacija i ne ugrožava zadovoljenje potreba budućih generacija

- ovaj cilj je ostvariv kroz primenu održivog razvoja

5. integralni pristup rešavanju ekoloških problema

- ekološka politika mora integrisati sektorske politike, odnosno politike za pojedine medije
- rešavanjem ekoloških problema u okviru jednog medijuma, npr. vode, nije moguće doći do željenih rezultata jer se mediji međusobno kombinuju

35. SUBJEKTI EKOLOŠKE POLITIKE

Subjektima ekološke politike se smatraju – svi subjekti političkog života

jedne društvene zajednice
ako učestvuju na bilo koji način u
koncipiranju i ostvarivanju eko.politike
čiji je cilj očuvanje i unapređivanje ž.s.

Ako se pođe od ovakvog shvatanja subjekata ekološke politike, jasno je ne samo da je njihov broj veliki, već i da on varira od države do države.

Ovaj broj je određen društveno-ekonomskim i posebno političkim sistemom pojedinih država.

Demokratski karakter političkog sistema više pogoduje uspostavljanju ekološki poželjnog i zdravog odnosa čoveka prema prirodi, nego nedemokratsko ustrojstvo političkog sistema.

Delatnost države, kao subjekta ekološke politike je značajna, ali nije dovoljna. Zato se osim države javljaju i drugi subjekti ekološke politike.

U subjekte ekološke politike spadaju:

1. država
2. privredni subjekti
3. naučne institucije i asocijacije za zaštitu životne sredine
4. političke partije
5. razni oblici organizovanja građana i građani

Kriterijumi podele subjekata ekološke politike:

1. prema kriterijumu kolektivnosti: a) individualne (npr. poslanik, građanin)
b) grupne (npr. političke partije)
2. prema kriterijumu aktivnosti : a) aktivne
b) pasivne
3. prema kriterijumu organizovanosti: a) organizovane
b) neorganizovane
4. prema kriterijumu stručnosti: a) stručne
b) vanstručne

36 SUBJEKTI EKOLOŠKE POLITIKE - DRŽAVA

Država snosi najveći teret ekološke politike. Ona reguliše odnose između društva i prirode putem pravnih propisa. Međutim, po mišljenju nekih teoretičara država je kamen spoticanja pri ostvarivanju ekološke politike, zato što: - su države suviše birokratizovane

- često su centralizovane i nemaju uvid u konkretnu ekološku politiku
- sve se svodi na funkcije vlade

Jedina država čija je vlada pala zbog ekologije bila je Norveška.

Broj subjekata ekološke politike zavisi od karaktera političkog sistema. Ako je on demokratski, omogućava i veći broj subjekata.

37. GRAĐANI KAO SUBJEKTI EKOLOŠKE POLITIKE

Ostvarivanje uloge bilo kog subjekta ekološke politike, pretpostavlja i aktivnost građana, njihov odnos prema ekološkim problemima i njihovu spremnost ili nespornost da se uključe u njihovo rešavanje.

Najveći broj građana je motivisan da se angažuje u rešavanju ekoloških problema, kako radi očuvanja uslova svoje egzistencije, tako i radi očuvanja uslova egzistencije svog potomstva.

U svakom slučaju pitanje životne sredine se najbolje rešava uz učešće svih zainteresovanih građana na odgovarajućem nivou. Na nacionalnom nivou svaki pojedinac treba da ima pristup informacijama o životnoj sredini, kao i mogućnost da uzme učešće u otklanjanju onih faktora koji ugrožavaju životnu sredinu.

Punije angažovanje građana kao subjekata ekološke politike postoji u zemljama u kojima je inaugurisano pravo na zdravu životnu sredinu.

Ovo pravo po svom značaju prevazilazi značaj pravnih okvira u kojima je sadržano. Naime, ovo pravo je u neposrednoj vezi sa pravom na ljudsko dostojanstvo i mogućnošću da čovek odbrani svoje dostojanstvo, na taj način što će živeti u zdravom okruženju koje je osnova njegovog opstanka.

Građani kao subjekti ekološke politike, treba da učestvuju u njenom ostvarivanju i kao pripadnici određenih socijalnih slojeva, sa svojim organizacijama.

U tom smislu se kao subjekti ostvarivanja ekološke politike javljaju omladina, žene i zemljoradnici. Svaki od ovih socijalnih slojeva ima svoje specifične oblike učešća u zaštiti životne sredine. Ovi slojevi angažovanjem u rešavanju ekoloških problema, jačaju svoju društvenu ulogu. Sa druge strane, država saradujući sa njima izražava, i u oblasti zaštite životne sredine, svoju socijalnu funkciju.

38. Ekološka politika Evropske Unije

-U vreme osnivanja EEZ nije se u zapadnoj Evropi, kao ni u svetu, uopšte puno razmišljalo o problemima životne sredine. Iako su "ekološki problemi" postojali u ovom periodu, zanemarivanje njihovog političkog promišljanja je imalo (svakako) opravdane razloge:

- *Problem "hladnog rata",*
- *ekonomske obnove nakon 2. svetskog rata, uspostavljanje političkog poverenja izgubljenog zbog 2. svetskog rata;*

- *moćnosti evropskih ekonomskih integracija radi ostvarivanja slobodnog protoka robe i kapitala,*
- *težnja za stvaranjem višeg i boljeg kvaliteta života bila su dominantna politička pitanja i društveni problemi u evropskim zemljama “kapitalističke” demokratije.*
- *Nije postojalo formalno, političko, priznanje da postoje ekološke, prirodne, granice ekonomskog rasta.*
- *Treći razlog se nalazi u društvenoj poziciji nauke, u tadašnjem vremenu. Naime, životna sredina se kao kategorija i problem proučavala samo u usko naučnim krugovima, pre svega u okviru prirodnih nauka (biologije, hemije, ekologije), da bi tek sredinom '60-tih godina XX veka problem životne sredine bio posmatran u okviru prvo ekonomskih nauka a kasnije i sociologije i prava.*

- Upravo je *ekonomija* bila ta koja je unela prekretnicu u posmatranjima problema životne sredine ali u kontekstu životne sredine kao “globalnog prirodnog resursa” i njenog značaja za dalji industrijski rast.

- Tek početkom '70-tih godina XX veka, odmah nakon Konferencije UN o životnoj sredini u Stokholmu, ekologija i ekološki problemi životne sredine dobijaju na svom političkom značaju.

Razlozi za to su se pre svega nalazili u činjenicama:

- da se životna sredina prestala da bude posmatrana samo kao neophodan izvor za industrijski rast, odnosno kao “prirodni resurs”, već i kao neophodan uslov za dalju industrijsku proizvodnju a samim tim i za opstanak industrije, kapitalizma, i slobodnog tržišta;
- da je životna sredina postala kategorija, odnosno pojava i proces, gde se uvideo odnos između čoveka i društva, odnosno uslovljenost čoveka od prirode;
- da su problemi zagađivanja, buke, preterane eksploatacije prirodnih resursa, kao i uništavanja prirodnih elemenata čovekove životne sredine u većoj meri uspevali da umanje pozitivne društvene promene nastale kao rezultat ubrzanog industrijskog rasta do '70-tih godina prošlog veka;
- da je pitanje očuvanja kvaliteta životne sredine direktno povezano sa pitanjem poboljšanja kvaliteta života, odnosno sa činjenicom da degradirana i zagađena životna sredina direktno umanjuje pozitivne efekte ekonomskog rasta, porasta životnog standarda i kvaliteta života kod ljudi, i,
- da je pitanje zaštite životne sredine pre svega ekonomsko i političko pitanje, te da se stoga rešavanju problema životne sredine mora prići, pre svega, sa političkog stanovišta, koristeći pri tome ekonomske, političke i pravne metode.

- Ako se pogledaju “preteče” Evropske Unije, kao “nacionalne organizacije”, a to su svakako *Evropska zajednica za uglj i čelik* i *Evropska zajednica za atomsku energiju (EVROATOM)* može se videti kako je EU, od samih svojih početaka nastanka bila u veoma bliskom dodiru sa “ekologijom” i ekološkim problemima, iako to na prvi pogled nije moglo da bude vidljivo i jasno definisano.

- **Evropska zajednica za ugalj i čelik**, je “obrađivala” veoma važan segment ekologije a to je upravljanje prirodnim resursima i energijama. Dakle, pre svega strateške resurse neophodne za obnovu i dalji rast teške industrije, i pojedine odredbe Ugovora o osnivanju ove zajednice su bile vezane za pitanje bezbednosti na radu i zaštite radne sredine,

- **EVROATOM** je bio, između ostalog zadužen za pitanja radijacije, jonizujućeg zračenja i nuklearne bezbednosti, odnosno za obavezne standarde o nuklearnoj kontaminaciji, kao i rad na koordinaciji istraživačkih programa u miroljubivom korišćenju nuklearne energije. Naravno, to nije dovoljan pokazatelj da bi smo te početke evropske integracije i evropskih procesa ujedinjavanja mogli da okarakterišemo kao “ekološka politika”.

- Međutim, realna slika ekološke politike EEZ je bila sasvim drugačija. Evropa je u potpunosti zanemarila reč “žvotna sredina”. U “Rimskom” ugovoru (1957.) o osnivanju EEZ ona se uopšte i ne spominje. Tada EEZ nije imala ekološke zakone, odnosno zakone o zaštiti čovekove životne sredine, a samim tim nije imala ni “ekološku birokratiju”. Danas to vreme, ekolozi i polit-ekolozi, ocenjuju kao “tamno doba”, kao “srednji vek” za ekološku politiku i rešavanje, i tretiranje ekoloških problema u zapadnoj Evropi.

- Indirektno, ukoliko bi želeli da stvar oko EEZ posmatramo šire i slobodnije član 2. “Rimskog sporazuma” govori da je cilj zajednice: “ubrzan rast standarda `života” a to naravno, najšire gledano uključuje i ekologiju, odnosno zaštitu životne sredine. Na postojeće ekološke probleme države članice su reagovala samo na nacionalnom nivou i po potrebe, odnosno preventivni pristup zaštiti životne sredine nije postojao.

- Tek saznanjem i suočavanjem sa činjenicom da su ekološki problemi ne samo nacionalni već i međunarodni problemi, pristupilo se “evropeizaciji” ekologije i problema zaštite životne sredine.

- S druge strane, interes za zaštitom životne sredine bio je povezan sa osnovnim interesom zajednice da se stvori tržište (prvo zajedničko pa onda i jedinstveno) i da se obezbede standardi (pa i ekološki) unutar zajednice i među zemljama članicama koji bi obezbedili ravnopravnu konkurenciju na tržištu.

- Ukoliko bi ekološki standardi bili različiti, odnosno u jednoj zemlji niži, kompanije bi (iz zemlje sa nižim standardom) imale veću prednost na tržištu, zato što bi, na primer, niži troškovi odlaganja otpada ili nepostojanje nacionalne regulative o odlaganju otpada umanjilo troškove ukupne proizvodnje pa i cene proizvoda na tržištu. Samim tim bila stvorena situacija “neravnopravne prednosti”.

- Isti slučaj je i sa problemom emisije štetnih gasova u atmosferu, gde bi kompanije koje ne ulažu u tehničko-tehnološku modernizaciju imale bolji položaj sa svojim proizvodom na tržištu stvarajući pri tome neloyalnu konkurenciju. Zato u samom početku, i pored ekoloških namera, pravna regulativa nije bila usmerena da štiti životnu sredinu, već da obezbedi ravnopravan pristup tržištu i da stvori uslove prave i realne “tržišne konkurencije” koja ne bi zavisila i ne bi bila uslovljena stanjem životne sredine, odnosno ekološkim ili neekološkim delatnostima i posledicama.

39 Principi ekološke politike Evropske Unije

Principi ekološke politike Evropske Unije pojavljuju se po prvi put u *Prvom akcionom programu*. Principima je određen pravac delovanja Evropske Unije, odnosno Evropske Zajednice na polju zaštite životne sredine. Na taj način principima su određeni pravci kretanja ka usmeravanju privredne delatnosti, kontrole zagađivanja, usklađivanja ekonomske delatnosti društva prema prirodi u smislu „ekologizacije industrije“, i, određeno je prisustvo ekonomskih i tržišnih mehanizama u domenu zagađivanja prirodnih elemenata čovekove životne sredine.

Ukupno je navedeno **jedanaest** principa:

- *zagađivanje i negativne posledice zagađivanja trebaju biti sprečene na samom izvoru;*
- *donošenje odluka treba da računa što je god moguće ranije na negativne ekološke efekte;*
- *eksploatacija prirodnih resursa koja stvara značajna oštećenja ekološkom kompleksu i ravnoteži moraju biti izbegnuta;*
- *naučna saznanja (o životnoj sredini) trebaju da budu poboljšana a istraživanja podsticana;*
- *troškove prevencije i eliminisanja negativnih posledica po životnu sredinu treba da snose zagađivači;*
- *aktivnosti u jednoj zemlji članici ne smeju da prouzrokuju ekološku štetu u drugoj zemlji članici;*
- *rezultati ekološke politike trebaju da uzmu u obzir interese zemalja u razvoju;*
- *zajednica i njene zemlje članice treba da zajedno rade na promociji međunarodne ekološke politike;*
- *javnost mora biti informisana i obrazovana o zaštiti životne sredine; akcije moraju biti preduzete na odgovarajućem nivou, i,*
- *nacionalne ekološke politike moraju biti usklađene i koordinisane.*

Četvrtim akcionim programom (1987.-1992.) uvedeni su “imenovani” principi, kojih je ukupno bilo **šest**:

- *zagađivač plaća (Polluter Pays Principle);*
- *prevencije; subsidijarnosti;*
- *proporcionalnosti;*
- *predostrožnosti, i,*
- *blizine, odnosno, korekcije na izvoru.*

40. Princip “Zagađivač plaća

Princip “zagađivač plaća” podrazumeva da troškove prevencije i rešavanja ekoloških problema u životnoj sredini ne smeju biti “prebačeni” na poreske obveznike ili krajnje potrošače, odnosno da ovi troškovi ne smeju biti pokriveni finansijskim sredstvima koji potiču direktno ili indirektno iz javnih fondova. Namera Zajednice je bila da društvene probleme zagađivanja životne sredine definiše kroz ekonomski kontekst i da ga na taj način tržište i reguliše. Na taj način bi privredni ali i drugi subjekti (pod pretnjom kazni i drugih oblika finansijskih pritisaka) snosili ukupnu materijalnu odgovornost za stanje životne sredine bez obzira da li je ona narušena ili ne. Naravno i tu postoje svojevrsna odstupanja tako da Savet Ministara može u pojedinim slučajevima da pojedine države članice Evropske Unije oslobodi primene ovog principa i plaćanja kazni i nadoknade štete ukoliko bi troškovi bili toliko visoki da ih jedna država članica ne može podneti. Savet Ministara je takođe ovlašćen da privremeno oslobodi državu plaćanja ovakvih obaveza ali i da joj finansijski pomogne. Zato je u te svrhe, i slične, 1994. godine

osnovan poseban fond, Kohezioni fond (Cohesion Fund) čija je osnovna funkcija finansiranje značajnih projekata u domenima zaštite životne sredine i saobraćajne infrastrukture.

- **Slučaj odlaganja otpada u oblasti reke Kuropitos (Grčka):** Slučaj je počeo odlukom (iz 1992. godine) Suda pravde Evropske zajednice (zaveden kao C-45/91), opet po žalbi Evropske komisije (ranije član 169 Ugovora o EU). Sud je našao da Republika Grčka nije poštovala obaveze proizašle iz Direktive 78/319 o opasnom i toksičnom otpadu. Razlog je ilegalno, i bez mera sprovedeno, odlaganje čvrstog otpada iz Hanije na Kritu (40.000 stanovnika) u uvalu Kuropitosa, koje je predstavljalo realnu pretnju zdravlju ljudi. Septembra 1996. godine Ministarstvo životne sredine dalo je „preliminarnu saglasnost sa izborom mesta“ za novu lokaciju postrojenja za obradu otpada, zajedno sa novim mestom za njegovo odlaganje i putem koji ih povezuje. Lokacija je izabrana nakon procene njenih komparativnih prednosti u odnosu na dve još moguće lokacije u istoj oblasti. Procena uticaja na životnu sredinu je urađena pod pritiskom Suda pravde. Praktično su reakcije suseda drugih dveju mogućih lokacija morale odigrati ulogu u konačnom izboru mesta. Izboru su se suprotstavila dva susedna manastira i lokalna općtina U dugotrajnoj sudskoj proceduri, u okviru Grčkih nadležnosti, u kojoj su učestvovali i lokalni ogranak (grčkog) suda, ministarstvo za zaštitu životne sredine, kao i stanovnici okolnih naselja a i predstavnici crkve, nije pronađeno adekvatno rešenje koje bi bilo prihvatljivo i za Evropsku zajednicu ali za sve strane u Grčkoj. 2000. - te godine objavljena je nova odluka suda pravde Evropske zajednice. Na osnovu žalbe Evropske komisije protiv Grčke, zasnovane na članu 228 (ranije 171) Ugovora o Evropskoj Uniji, Sud je ovog puta našao da Grčka ne poštuje obavezu privođenja kraju prethodno utvrđenog kršenja zakonodavstva Evropske zajednice. Ovako je odlučeno na osnovu činjenice da u periodu od 1992. do 1997. godine nisu preduzete nikakve praktične mere da se razreši problem i obezbede praktična primena odluke Suda pravde iz 1992. godine. istovremeno je po ovoj odluci Grčka kažnjena da Evropskoj zajednici iam da dnevno plaća 20.000 Evra do krajnjeg izvršenja presude.

Princip “prevenције” podrazumeva da Evropska Unija (odnosno Evropska Zajednica) može da inicira akcije u smislu i pravcu preventivne zaštite životne sredine, kako uopšte ne bi dolazilo do krupnijih ekoloških problema. Takva preventivna akcija podrazumeva izradu i odobrenje studije slučaja o uticaju određene vrste privredne (ali i svake druge) delatnosti na životnu sredinu. Na taj način, vrednost životne sredine, osim moralne integrativne vrednosti dobija i ekonomski smisao te je ona kao takva uključena u “cost-benefit” analizu.

Princip “subsidijarnosti” podrazumeva da u područjima politika koje ne potpadaju pod “ekskluzivnu” kompetenciju Evropske zajednice, Evropska zajednica treba da preduzima akcije na zaštiti životne sredine samo onda kada ima više smisla da Zajednica reaguje nego zemlje članice. Princip je specijalizovan u slučajevima prekograničnog zagađivanja, kao i u slučajevima i problemima vezanim za određivanje kvota eksploatacije određenih prirodnih resursa. Evropa insistira na poštovanju principa subsidijarnosti u smislu da je zatraženo da gde god je moguće, nacionalne i lokalne vlasti izrade svoje prioritete – uključujući ekološke – i sprovedu svoje nadležnosti. U suprotnom, ukoliko primenom određene mere na nivou država ne mogu da se postignu željeni rezultati, najpre zbog obima ili dejstva mera koje je neophodno sprovesti u cilju njihovog ostvarivanja, Unija preuzima taj zadatak na sebe. Ali, pojedinačne akcije država nisu uvek garancija sigurne ekološke zaštite. Migracije ptica, zagađeni vazduh iz fabrika i tokovi reka ne zaustavljaju se na državnim granicama. Uloga Evropske Unije jeste da podržava i koordinira poslove

preduzete od strane zemalja članica, ali istovremeno da kontroliše njihovo ponašanje i sprovođenje obaveza predviđenih samim stupanjem u Uniju.

Princip “proporcionalnosti” podrazumeva da se od Evropske Zajednice ne očekuje da izađe iz okvira akcija za ostvarivanje osnovnih ciljeva Ugovora o Evropskoj Uniji. To znači da Unija mora da ostavi zemljama članicama “prostor za slobodno delovanje”, odnosno ostavlja se mogućnost da države članice imaju strožije zakone od onih propisanih u Evropskoj Uniji, ali da se tim (ekološkim) zakonima ne razbija ideja niti da se njima ugrožava ideja o jedinstvenom evropskom tržištu.

Princip “predostrožnosti” nalaže da Evropska Zajednica treba da preduzima akcije kada postoji osnovana sumnja da određena delatnost može da izazove neželjene ekološke efekte i posledice.

Princip “blizine” ili “korekcije na izvoru” smatra da je bolje i efikasnije rešavanje ekoloških problema na samom izvoru, mestu na kome su se oni desili nego raditi na rešavanju. U praksi to znači da je bolje usvajati standarde emisije zagađivanja elemenata životne sredine nego ustanovljavati standarde kvaliteta elemenata životne sredine (vazduha, vode i zemljišta). Na taj način se privrednom subjektu stavlja direktno do znanja njegova odgovornost za moguće ekološke probleme i stanje životne sredine a on se u samom startu stimuliše da ne zagađuje životnu sredinu. U suprotnom slučaju, kada se ustanovljavaju standardi kvaliteta elemenata životne sredine, privrednom subjektu je ostavljena mogućnost da emituje štetna i opasna zračenja, materije i elemente u određenoj meri i da time ugrožava životnu sredinu jer su standardi kvaliteta životne sredine ili niski ili prihvatljivi za neekološku aktivnost privrednog subjekta. U isto vreme, privredni subjekti koji se ponašaju pro-ekološki se stimulišu, kroz kredite i različite subvencije da investiraju u “čiste” tehnologije a ta stimulacija i investiranje je isplativije od plaćanja visokih kazni.

Nakon ratifikacije Jedinstvenog Evropskog Akta (SEA) i Ugovora o Evropskoj Uniji iz Maastrichta pojedini principi su i formalno uključeni u “Rimski” ugovor. Tako da su principi ekološke politike Evropske Unije redukovani na samo četiri:

- *princip integrisanosti;*
- *princip predostrožnosti,*
- *princip prevencije, i*
- *princip zagađivač plaća.*

Pod **principom “integrisanosti”** podrazumeva se povezivanje ekološke politike sa ostalim sektorskim politikama Evropske Unije. Da bi ekološka politika bila efikasna njeni ciljevi moraju biti integrisani u definicije i implementaciju svih ostalih sektorskih politika. Dakle, ne samo u opis tih politika, ne samo u njihovo koncipiranje već i u njihove primene. Bez obzira na postepen, ali svakako primetan napredak ekološke politike EU u poslednjih 15 godina, inicijative za postavljanje ekoloških pitanja u centar sektorskih politika Evropske Unije nisu dale zavidne rezultate.

Tek za vreme britanskog predsedavanja 1998. pokrenut je „**Kardif proces**“, kojim je zahtevano da različiti sektori (poput poljoprivrede, transporta, energetike, ribarstva) razviju sopstvenu strategiju za integraciju ekološke zaštite u svoje aktivnosti. Međutim „Kardif“ se u godinama koje će uslediti pokazao kao isuviše zavistan od samog predsedavajućeg i politike koju je zagovarao.

41. Princip “predostrožnosti” u Evropskoj Uniji

Princip “predostrožnosti” je jedan od najkontroverznijih principa ekološke politike Evropske Unije. Princip predostrožnosti kao ideja o lociranju i sprečavanju svake eventualne ekološke štete još na njenom

izvoru najbolje se razvio u Nemačkoj gde je kao *Vorsorgenprinzip* **prvi put primenjen od strane Savezne vlade 1976** pod pritiskom nemačkih ekoloških pokreta. On podrazumeva da ekološka politika treba da bude zasnovana na preduzimanju specifičnih preventivnih akcija. Iako se pojavljuje u mnogim uputstvima Evropske Unije on se specifično ne naglašava. Suština ovog principa jeste što se on ostvaruje, odnosno primenjuje na osnovanoj sumnji da neka delatnost može dovesti do ekoloških posledica po životnu sredinu, zdravlje ljudi i životinja i uopšte po biodiverzitet.

Ovaj princip se nalazi u RIO Deklaraciji Ujedinjenih Nacija o životnoj sredini (Princip 15) – „**U cilju zaštite životne sredine, države će u skladu sa svojim mogućnostima široko primenjivati preventivne mere. Tamo gde postoji opasnost od velike ili nenadoknadive štete, nepostojanje potpune naučne sigurnosti neće se upotrebiti kao razlog za odlaganje troškovno efikasnih mera za sprečavanje uništavanja životne sredine.**“

Princip se sastoji iz četiri bitna elementa.

Prvo, da preventivne akcije mogu biti preduzete i u nedostatku naučnih dokaza o štetnim efektima pojedinih aktivnosti, kao i pre nego što se negativne posledice pojave. Dakle, argumenti da nauka o određenoj delatnosti, pojavi ili problemu nema konačan stav ne može biti dovoljan da bi se određena aktivnost, za koju se sumnja da može imati negativne posledice po društvo i prirodu, dozvolila.

Drugo, da potencijalni stvaraoci rizika, a ne potencijalne žrtve rizika moraju biti suočene sa teretom dokaza o štetnim posledicama određenih aktivnosti.

Treće, donosioci političkih, a pogotovo ekonomskih odluka uvek moraju imati u vidu veliki broj mera i akcija za saniranje određenih ekoloških problema koje će primeniti kada budu izvedeni dokazi o štetnim posledicama određenih aktivnosti.

I *četvrto*, proces donošenja političkih i ekonomskih odluka, kada je u pitanju zaštita ljudi i životne sredine, mora pored državnih organa da uključi što više zainteresovanih strana, kao i da sam proces donošenja odluka mora biti javan i otvoren za javnost.

Primena principa „predostrožnosti“ nailazi na veliki otpor privrednih subjekata koji smatraju da striktna primena ovog principa vodi ka njihovoj smanjenoj profitabilnosti i konkurentnosti. Do sada je postojalo više slučajeva neprimene, delimične primene i apsolutne neprimene i apsolutne primene ovog principa u praksi tako da su pojedini slučajevi dospeli i pred Evropski sud pravde. Najveću kontroverzu, do danas je postigao čuveni slučaj bolesti „ludih krava“ ili takozvani „BSE slučaj“.

Slučaj BSE. Evropa protiv britanske govedine: BSE (*Bovine Spongiform Encephalopathy*) ili “Bolest ludih krava” (*Mad Cow Disease*) je vrsta degenerativnog oboljenja mozga kod stoke koje je povezano sa oblikom Krojcefeld Jakobovog oboljenja (CJD) takođe jednog degenerativnog oboljenja mozga kod čoveka, koje neretko završava sa fatalnim ishodom. Simptomi BSE-a kod stoke uključuju nedostatak i gubitak koordinacije, teško podizanje, umanjeno stvaranje mleka i gubitak na težini. Zaražene životinje takođe pokazuju simptome promena u ponašanju, na primer, nervozu, agresiju i smanjeno interesovanje za okolinu. Period inkubacije traje od jedne do dve godine, a zaraženo grlo progresivno slabi i umire u periodu od nekoliko meseci od konstatacije oboljenja. Slučajevi BSE su po prvi put identifikovani u Velikoj Britaniji u novembru 1986. godine. Od tada pa do 2001. godine zabeleženo je preko 180.000 slučajeva ovog oboljenja kod životinja. Studije su utvrdile da moždano tkivo zaražene životinje biva pretvoreno u sunderasto stanje, nalik “švajcarskom siru”. Takvo stanje moždanog tkiva kod životinja odgovara stanju moždanog tkiva i kod čoveka obolelog od Krojcefeld Jakobovog sindroma. Medicinski stručnjaci, kao i Naučno-veterinarski komitet Evropske Komisije, su smatrali da je jedan od mogućih uzroka taj što su u ishrani stoke korišćene “reciklirane iznutrice, kosti i meso životinjskog porekla” kako bi se poboljšala mlečnost krava i uvećala masa stoke. 1989. godine, da bi sprečila širenje bolesti “ludih

krava” britanska vlada počinje sa ostvarivanjem mera uništavanja zaražene stoke i zabranom ishrane stoke hranom životinjskog porekla. Sredinom devedesetih godina prošlog veka otkriveno je u Velikoj Britaniji desetak slučajeva da su mladi ljudi i farmeri (do 42 godine starosti) oboleli od “nove varijante” Krojcefelđ Jakobovog oboljenja (nvCJD), tako da im je moždano tkivo u sličnom stanju kao i moždano tkivo među pripadnicima plemena na Novoj Gvineji koji su upražnjavali ritualni kanibalizam. Mere zaštite stočnog fonda koje je inicirala britanska vlada nisu pokazale dovoljno pozitivnih rezultata a imajući u vidu da je došlo do širenja oboljenja sa životinja na ljude, e britanska vlada je oformila 1996. godine nezavisno telo SEAC (Spongiform Encephalopathy Advisory Committee) koje je imalo zadatak da istraži mogućnosti širenja ove bolesti. Ovaj savetodavni komitet britanske vlade izlazi u javnost sa saopštenjem (20. marta 1996. godine) u kome se između ostalog ističe, da iako ne postoje evidentni i čvrsti dokazi o direktnoj vezi između BSE (bolesti “ludih krava”) i “nove varijante Krojcefelđ Jakobovog sindroma” (nvCJD) najprihvatljivije objašnjenje se nalazi u činjenici da su ljudi, žrtve “nove varijante Krojcefelđ Jakobovog sindroma” konzumirale zaraženo meso “ludih krava”, dakle pre 1989. godine. Ovo objašnjenje je bilo dovoljno da samo sedam dana od dana saopštenja savetodavnog komiteta britanske vlade (27. marta 1996. godine) Evropska komisija naredi hitne mere predostrožnosti zaštite ljudi od potencijalnog rizika prenošenja oboljenja sa životinja na ljude. Mere su uključile zabranu transporta i zabranu izvoza stoke, stočnih proizvoda i prerađevina, mesa govedine i junetine iz Ujedinjenog Kraljevstva u ostale zemlje članice Evropske Unije. Ova zabrana je obuhvatala i izvoz u zemlje ne-članice Evropske Unije kako bi se sprečilo “skretanje trgovine” i šverc britanske govedine iz zemalja ne-članica u zemlje članice Evropske Unije. Istu odluku su donele i Sjedinjene američke države. U preambuli odluke Evropske Komisije bilo je istaknuto da “definitivno stanovište o mogućnosti prenošenja “bolesti ludih krava” (BSE) na ljude nije moguće ali da rizici prenošenja ne mogu biti isključeni.” To je indirektno odgovaralo 15. principu RIO Deklaracije da “nepostojanje potpune naučne sigurnosti neće se upotrebiti kao razlog za odlaganje efikasnih mera za sprečavanje uništavanja životne sredine”, odnosno u ovom slučaju zaštite zdravlja ljudi. Komisija se u svojoj odluci nije direktno pozvala na princip predostrožnosti te je ta manjkavost navela britansku vladu da zahteva suzpenziju odluke argumentujući to tvrdnjom da goveđe meso ne predstavlja opasnost po zdravlje ljudi i da nema realnih razloga za takav rigorozan oblik zabrane. Istaknuto, je takođe, da je stvarni cilj odluke Komisije taj da ona “odgovori evropljane od kupovine engleske govedine” kako bi stabilizovala evropsko tržište mesa i da je takva odluka sa takvom pozadinom u direktnoj suprotnosti sa idejom Evropske Unije o jedinstvenom tržištu i nesmetanom protoku robe, usluga i kapitala. Evropski sud pravde je 1998. godine doneo presudu po ovom slučaju iznoseći stav da Komisija, “koja je imala časne namere” nije napravila ni jednu grešku u proceni rizika po zdravlje životinja i ljudi, kao i da veza između BSE i nvCJD nije više samo teorijska hipoteza već da je postala i stvarna mogućnost. Presuda je naglasila da institucije Evropske Unije mogu preuzeti zaštitne mere, kada je u pitanje dovedeno zdravlje ljudi, ne čekajući da realnost i ozbiljnost rizika postane potpuno evidentna. Međutim, da stvar bude ozbiljnija sud se u odluci pozvao na članove Ugovora 130 r stav 1 i 2, koristeći pre-Mastriht verziju Ugovora gde princip “predostrožnosti” nije naveden. Sve u svemu, ova zabrana, kao i pojava organizovanog, planskog i sistematičnog uništavanja stočnog fonda u Velikoj Britaniji je bukvalno uništila britansko stočarstvo, ali i grane industrije kao što je farmaceutska i industrija kozmetike koje su za svoje proizvode koristile proizvode životinjskog porekla. Nakon više od dve godine, tačnije nakon 32 meseca, (22. novembra 1998. godine) Evropska Unija je ukinula zabranu na uzvoz britanskog mesa u Evropu smatrajući da su britanski veterinari postigli uspeh u suzbijanju ove bolesti. Deset zemalja članica Evropske Unije su glasale za takvu odluku, dok Austrija, Francuska, Luksemburg i Španija nisu učestvovala u glasanju. Nemačka je bila jedina zemlja koja je glasala protiv ove odluke o

ukidanju zabrane smatrajući da je odluka prerana i da realna opasnost još uvek postoji. I pored toga delimična zabrana je još uvek dugi niz godina ostala na snazi. Moguće je bilo uvesti govedinu iz Britanije pod uslovom da je grlo rođeno posle 1. avgusta 1996. godine i da je meso u potpunosti odvojeno od kostiju.

42. EKOLOŠKI POKRETI KAO SUBJEKTI EKOLOŠKE POLITIKE

EKOLOŠKI POKRETI

Među novim društvenim pokretima najznačajnije mesto zauzimaju ekološki pokreti. Oni to mesto zauzimaju zahvaljujući tome što se bave proučavanjem i očuvanjem životne sredine. Jer nijedna ozbiljnija rasprava o savremenim problemima ne može zaobići ekološke probleme.

Ekološki pokreti su nastali kao odgovor na rastuće ekološke probleme razvijenih industrijskih zemalja.

Još uvek se ne može govoriti o ekološkom pokretu kao jedinstvenom svetskom pokretu koji je relativno trajno organizacijski povezan. Pre bi se moglo reći da su to ekološka angažovanja na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou, koja su koordinirana na međunarodnom planu.

U stavri ekološki pokret, kao globalni element svetske zajednice, postoji kroz mnoštvo nacionalnih, regionalnih i lokalnih pokreta.

Zato se i govori o ekološkim pokretima, a ne o ekološkom pokretu.

ISTORIJSKI RAZVOJ

Već početkom 19. veka nastaju pokreti za zaštitu prirode i životne sredine, koji su okupljali ljubitelje prirode i građane svesne štetnih posledica rane industrijalizacije.

Pokreti koji su nastali u 20. veku, predstavljali su odraz novijeg stanja pojačanog i ubrzanog narušavanja životne sredine, kao i dosezanja naučnih znanja o ovim procesima.

Tek od 70-tih godina 20. veka, ove prethodne forme ekološkog aktivizma zamenili su današnji ekološki pokreti.

RAZLIKA IZMEĐU EKOLOŠKIH POKRETA I POLITIČKIH PARTIJA

Političke stranke se bore za osvajanje vlasti.

Ekološki pokreti se bore za alternativne oblike društvenog života koji svoju osnovu imaju u zahtevu za zaštitu životne sredine i unapređenju kvaliteta života.

Ciljevi ekoloških pokreta su opšteljudski, a ne parcijalni interesi, kao kod političkih stranaka.

POD EKOLOŠKIM POKRETOM U ŠIREM SMISLU SE PODRZUMEVA

kompleks društvenih struktura i procesa koji izražava naraslu svest o nužnosti prevladavanja situacije nastale čovekovim delovanjem

koja je ruzična i za čoveka i za živi svet
a koja se označava kao ekološka kriza

POD EKOLOŠKIM POKRETOM U UŽEM SMISLU SE PODRAZUMEVAJU

neformalne, samoorganizovane, autonomne i nezavisne od centara moći
društvene grupe
koje imaju za cilj otklanjanje uzroka i posledica ekološke krize

KARAKTERISTIKE EKOLOŠKIH POKRETA

1. U osvarivanju svojih ciljeva, ekološki pokreti analiziraju i odnose između ljudi, s obzirom na njihov odnos prema prirodi. U takvom pristupu oni često razmatrju i ideje koje se tiču opšteg smisla i karaktera ljudske prakse i uopšte egzistencije. Na taj način ovi pokreti prevazilaze svoju primarnu orijentaciju koja se tiče zaštite i unapređenja životne sredine.
2. Ekološki pokreti imaju i politički karakter. Naime, svuda gde su ekološki pokreti došli do nacionalnih predstavničkih tela, oni počinju da se bave i mnogim pitanjima izvan ekologije
3. Ekološki pokreti treba da učestvuju u rešavanju ekoloških problema i kao nevladine organizacije. U tom cilju je ukazano na potrebu uspostavljanja dijaloga između ovih pokreta i državnih organa u svim zemljama, kada se razmatraju pitanja primene održivog razvoja

RAZLIČITE TENDENCIJE I POLAZIŠTA

U ekološkim pokretima, u promišljanju ekoloških problema i formulisanju zahteva za njihovo rešavanje, postojale su različite strateške tendencije i teorijska polazišta.

U prvim godinama njihovog nastajanja su postojale 2 tendencije:

1. konzervativna teza - ekološki pokreti treba da se bore za očuvanje prirode
2. emancipatorsko-socijalna – potrebno je raditi na sprečavanju štetnog uticaja čovekove prakse na prirodu

U savremenim ekološkim pokretima se sreću 2 teze:

1. naturalistička teza - čovek je pripadnik jedne od životinjskih vrsta
- zato se čovek u stvaranju svog sveta mora podvrgnuti prirodnim zakonima
2. antropocentriistička teza – čovek bezgranično prisvaja i prerađuje prirodu vođen svojim egoističkim i profitnim težnjama

ZAHTEVI EKOLOŠKIH POKRETA

- 1.u oblasti ekonomije- ekološki pokreti, zahtevaju da se izvrši organizovanje privrede koje bi omogućilo upotrebu ekološki prihvatljive tehnologije
- 2.u oblasti društva- zahtevaju povratak jednostavnom životu, životu u skladu sa prirodom i shvatanje rada kao sredstva za samopotvrđivanje
- 3.u oblasti politika- zahtevaju povećanje participacije građana u odlučivanju o vitalnim pitanjima društvenog razvoja
- 4.u oblasti kulture- zalažu se za podizanje ekološke svesti i promenu sistema vrednosti koji će biti više u skladu sa slobodnim i demokratskim društvom

MEĐUNARODNA SARADNJA

Ekološki pokreti, kao i drugi novi društveni pokreti, teže između ostalog i da uspostave branu državnoj moći.

Zato je za obuzdavanje državne moći i efikasnije rešavanje ekoloških problema, neophodna međunarodna demokratska organizacija.

Međutim dok se takva organizacija ne uspostavi značajnu ulogu imaju UN:

1. UN razvijaju međunarodnu saradnju u oblasti zaštite i očuvanja životne sredine i vrše koordinaciju aktivnosti ekoloških pokreta
2. UN pružaju mogućnost predstavnicima ekoloških pokreta da učestvuju u radu međunarodnih finansijskih i razvojnih agencija, u pripremanju i donošenju odluka koje se tiču unapređenja i zaštite životne sredine
3. UN su osnivači ili suosnivači međunarodnih organizacija koje se bave ovim pitanjima:
 - Naučni komitet za probleme životne sredine
 - Međunarodni savez zaštite prirode i prirodnih resursa
 - Grinpis (Zeleni mir)
 - Međunarodna komisija za okolinu i razvoj
 - Međunarodni zeleni krst

43. Ekologističke partije zelenih - uzroci nastanka i razvoj

Pre dvadeset i pet godina ekološki i alternativni društveni pokreti širom zapadne Evrope započeli su mirnu ali pre svega radikalnu transformaciju, sebe i društva u kome su delovali. Oni su prerasli svoju suštinu – propagiranje postmaterijalističkih vrednosti. To je značilo odustajanje od protestnih akcija (demonstracije i drugi oblici građanske neposlušnosti). Vili Brant (zapadno nemački kancelar) je tu mladu generaciju koja je protestovala 60ih godina nazvao propalom i izgubljenom soc-demokratskom

generacijom koja treba da ide kućama. Ideološki koreni ovih pokreta potiču sa kraja 60ih i početkom 70ih godina (uticaj studentske pobune 1968, rat u Vijetnamu, terorizam u Nemačkoj, „Nova Levica“, radikalni aktivizam mirovnih i anti-nuklearnih pokreta, feminizam, pokreti za ljudska prava ali i jačanje desničarskih ideologija (demohrišćani u Nemačkoj)). Svi su odjednom počeli da pričaju o ekologiji. Ekologija, odnosno problemi zagađivanja i destrukcije prirode i eksploatacije prirodnih resursa, su bili pokretačka snaga koja je ujedinila suprotstavljene stavove, probleme i pitanja gorenavedenih pokreta u jednu celinu. Ekologija tj. zaštita životne sredine je proistekla iz postmaterijalističke ideologije. Postmaterijalističke vrednosti su zasnovane na anti-ekonomskim vrednostima, protiv kvantitativnog ekonomskog razvoja. Trebala je zameniti ideologiju potrošnje radi potrošnje. Istovremeno snažan industrijski razvoj i visok nivo živ. standarda nisu bili praćeni humanizacijom industr. i društvenog života. Dominantna društvena pitanja postaju (a samim tim i politička): **kvalitet života, životna sredina, samoopredeljenje i mogućnost slobodnog izbora. ZAHTEV ZA HUMANIZACIJOM ŽIVOTA!** Moderna marksistička misao Markuzea i Habermasa je pokušala da ovo ideološki i politički oboji, međutim neomarksistička kritika industrijske civilizacije nije otišla dalje od kritike moderne tehnologije i nauke u degradaciji društvenog i političkog života i eksploataciji prirode i životne sredine. Pojava novih pokreta je značila i specifičnu smenu generacija (mlađe postmaterijalistički orijentisane generacije). To je trebalo da znači izgradnju novih ili humanizaciju starih društvenih institucija kroz proces neposredne demokratije. Ali te post-mat vrednosti nisu ozbiljno uzdrmale savremenu zapadnu industrijsku civilizaciju. Post-mat vrednosti su se se izražavale kroz društvene pokrete u četiri osnovna pravca delovanja: **ekologija, mir, ženska prava, aktivizam prema zemljama Trećeg Sveta. Institucionalizacijom postmaterijalističkih vrednosti** bi doveo do održane medijske pažnje i predstavljala bi legitimizaciju nosioca tih interesa i puno uključivanje u politički život i ravnopravnu borbu sa ostalim ideologijama. Ekološke partije ne samo što su insistirale na radikalnim društvenim promenama već su pokušale da transformišu političku svest građana i tradicionalnu levicu. Naglašavanjem postmaterijalizma nastala su dva problema. *Jedan* je da partija mora više ili manje odustati od svoji prvobitnih ciljeva a *drugi* da partije ulaskom u vladu bivaju suočene sa mnogo većim problemima nego na koje su bile spremne. Postoji teorija o „dekomodifikovanoj“ radničkoj klasi za koju mnogi kažu da je osnov nastanka ekoloških partija. Suština je da je radnička klasa povećanjem dohotka i standarda postala „radnička aristokratija“ i da je izgubila svoj stari identitet i postala nova klasa. Ali teorija postmaterijalizma i dekomodifikacije ne daju dovoljno objašnjenja o nastanku ekoloških partija. Politički koreni ekoloških partija su društveni pokreti 50ih i 60ih godina koji su zahtevali novu političku kulturu i novi politički ambijent: **studentski pokret, mirovni pokret, ekološki pokreti, pokreti za prava žena**, a takođe radikalizam i pragmatizam Nemačke partije Zelenih.

44. Politički principi delovanja ekoloških partija

Većina zelenih partija u Evropi je nastala pod manje više sličnim uslovima. Funkcionisale su kao mreža različitih društvenih organizacija, novih društvenih pokreta i građanskih inicijativa na lokalnom nivou. Prvi ekološki politički ciljevi su bila pitanja buke, izgradnje novih autoputeva, protiv korišćenje nuklearne energije i izgradnje novih elektrana, urbanizacija itd. Sve partije su se u početku bazirale na lokalnom nivou jer im je to bila škola za dalje i tako im je bila data veća vevatnoća uspeha i političke borbe. Njihova otežavajuća okolnost je bila njihova **neorganizovanost i neformalna struktura**. Između 1980 i 1984 u dvanaest zemalja zapadne Evrope su formirane Zelene Partije. U

Franc, Belgiji, Finskoj, Nemačkoj i Italiji su bile u nacionalnim vladama kao koalicioni partneri. Po vremenskom okviru nastanak i razvoj Zelenih se može podeliti u tri perioda:

- „inicijalni talas“ (1972-1982) nastanak ekol partija
- „faza izbornog uspeha“ (1983 – 1987) ulazak u parlamente
- „treći talas“ razvoj Zelenih partija u socijalističkim zemljama centralne i Istočne Evrope

Takođe postoji i četiri osnovna prisupa u analizi istih:

1. pristup istraživanja „životnog veka“
2. pristupa analize ponašanja zelenih partija (kako došle na vlast, kako pregovarale, kako uticale na odluke vlade, kakav uticaj imaju na stabilnost vlade)
3. pristup „studije slučaja“ (analiza razvoja partije sa svim specifičnostima koje ona nosi)
4. pristup analize sadržaja političkih programa, manifesta, izbornih, postizbornih dokumenata itd.

Istraživanje životnog veka obuhvata četiri (pod)faze:

- **faza deklaracije** (faza u kojoj partija odlučuje o i objavljuje učešće na izborima)
- **faza autorizacije** (faza ispunjenja zakonskih okvira koji omogućavaju učešće na izborima)
- **faza reprezentacije** (faza koja obuhvata prepreke koje partija prelazi da bi osvojila poslanička mesta)
- **faza relevantnosti** (stepen ostvarivanja uticaja malih partija na formiranje nac vlada i ostvarivanje vladine politike)

Zapadno evropske zelene partije 80 ih godina beleže uspehe na parlamentarnim izborima (gorenaveden zemlje) ali mnoge partije su ušle u tzv zrelo doba a mnoge nisu ni ušle u fazu reprezentacije što zbog njih samih, što zbog cenzusa, ekonomskog stanja u zemlji, ekološke politike zemlje u kojoj deluju... Razlog neuspeha je i „nova levica“ koja nije Zelenima dozvolila adekvatno nadmetanje pa su glasovi za Zelene bili više iz protesta protiv aktuelne vlade nego zbog svog programa. Razvoj i aktivnosti Zelenih u fazi „reprezentacije“ se analiziraju na 2 načina: ukupno pre-parlamentarno iskustvo i vreme provedeno u parlamentu. Preparlamentarno iskustvo zelenih partija u Evropi je veoma različito (zemlje gde zeleni dugo ne ulaze u parlament tipa Švedska stranke imaju veće predparl iskustvo) dok po kriterijumu dućine boravka u parlamentima situacija je obrnuta (u Belgiji, Švajc, Finskoj i Nemačkoj, Austriji, Luxemburgu, Holandiji i Grčkoj zemlje imaju s početka do kraja zgrade opadajući broj godina u parl za ekolo partije). Samo je pet evropskih partija prešlo u fazu relevantnosti (prva u fazu ušla Finska „Liga Zelenih“, pa „Savez Zelenih“ u Italiji, francuski Zeleni „les Verts“, nemački zeleni „savez 90-zeleni“ formiraju vladu 1998).

Postoje tri tipa vladajućih zelenih partija (po Miler – Romelu):

1. **profesionalci** (duga tradicija van i parlamentarne borbe – Finska i Nemačka)
2. **parlamentarno iskusne** (bogato parlamentarno i ogromno preparlamentarno iskustvo – Belgija i Italija)
3. **vanparlamentarno iskusne** (samo bogato iskustvo u preparlamentarnom životu pre ulaska u vladu – Francuzi)

Po uspehu se dele na : Veoma uspešne (više od 3% poslanika i više od 4% glasova na izborima)

Srednje uspešne (više od 3% poslanika ili više od 4 % glasova na izborima)

Neuspešne (manje od 3% poslanika i manje od 4% glasova na izborima)

Tehničko gledano onog trenutka kad Zeleni prihvate izazov parlamentarizma prihvatili su i izazov da mogu biti snaga koja formira ili učestvuje u radu koalicione vlade. Mnogi sumnjaju da je to dobro zato što

vlada nije pravi izvor društvene moći i da učešće u radu vlade malo toga promenilo. Stabilna ekonomska situacija se značajni faktor koji ide u prilog zelenima zeto što nestabilne ekonomske situacije nisu adekvatna arena za političko takmičenje Zelenih, ali je institucionalizovanje extra stvar za njih jer mogu konkretno ostvarivati ciljeve. Ali nijedna evropska partija Zelenih nije uspela da samostalno oformi vladu. Sve parlamentarne zelene partije su partije „koalicione vlade“ - „koalicioni Zeleni“. To pokazuje nesposobnost da same formiraju vladu. One traže samo resore zdravlja, poljoprivrede, energije prostornog planiranja itd i u suštini mogu da snose samo odgovornost za svoj resor ali uglavnom dele sudbinu celog kabineta. One mogu oboriti vladu ali odgovornost zavisi i od sporazuma sa „većim“ koalicionim partnerom. Sve u svemu nemaju toliko značaj koliko sami sebi pridaju a kazna sa nepoštovanjem obećanja su „neredovni“ birači. Samo finski i nemački zeleni imaju više glasova posle ulaska u parlament. Ostali jok.

45. Ideologija ekoloških partija

Ideologija partija Zelenih je nešto više od puke brige za stanje čovekove životne sredine. Ona je jedinstveni skup vrednosti prakse i vrednosti. U svojim teorijskim korenima „zelena ideologija“ predstavlja političku, opštu, čak i duhovnu, kritiku visokorazvijenog industrijskog društva. Ona je takođe i **usaglašavanje** ideja ekološke kritike sa idejama **opšteg mira, ravnopravnosti polova, neposredne i multikulturalne demokratije**. Oni žele da kreiraju novi tip društva – „**održivo društvo**“. Ideologija partija je i „**hegemonistička**“ zato što one pokazuju interesovanja za sva društvena pitanja i probleme (od zaštite životne sredine do socijalne zaštite i penzijskih fondova). Ideologije zelenih se shvata na 2 načina: **prvi** - da se svodi samo na ekologiju i **drugi** – obuhvata pored odnosa čoveka i prirode i odnos čoveka i društva. Ideologija zelenih ima 4 socijalna ujedno i politička principa : **ekologija, pravda, neposredna demokratija i mir**. Ove principe su prvi formulisali nemački zeleni. **Ekologija** je prvi princip koji je opšti društveni, a ne samo politički problem i ona je sinteza **naučnosti** (korišćenje naučnih znanja za rešavanje ekoloških problema), **ekoloških problema, delatnosti** (ekologija kao aktivno rešavanje ekološke firke) i **posebne politike** (ideja da se ekološki problemi mogu rešavati političkim sredstvima). **Pravda** je drugi princip i ona je veoma široko shvaćena... bukvalno od slobode štampe i govora do podržavanja prava nacionalnih, seksualnih, kulturalnih i religioznih manjina na samoopredeljenje, svoju administraciju i samorealizaciju. Znači uvažavanje drugih i aktivna tolerancija. **Neposredna demokratija** se tretira kao bazična i direktna i to su manifestovali nemački zeleni. **Nenasilje** bazirano na Gandiju i tretira se kao oblik i metod političke borbe i kao ključ za rešenje konflikata. *Aprila 2001, u Kanberi* je doneta „**Globalna Zelena Povelja**“ od strane svih svetskih zelenih partija i usvojili su 6 globalnih principa: **Ekološka mudrost, Socijalna pravda, Neposredna demokratija, Nenasilje, Održivost i Uvažavanje različitosti**. **Ekološka mudrost** - čovek je deo prirode i mora da poštuje nju, njene zakone i ostale ne-humane vrste **Socijalna pravda** – pravedna raspodela resursa na lokalnom i globalnom nivou, brisanje dugova zemalja u razvoju, iskorenjivanje siromaštva i nepismenosti, smanjenje jaza „Severa i Juga“ jednaka građanska prava za sve.

Neposredna demokratija – politička moć skoncentrisana na lokalnom nivou i regionalnim zajednicama. Ljudi direktno odlučuju o sebi.

Nenasilje – ne razlikuje se od nemačkog shvatanja nenasilja. Ovo se odnosi na globalnu bezbednost i ekološku sigurnost.

Održivost – imate već objašnjeno u skripti na početku šta je pa izvolte pročitati mrzi me da kucam opet

Uvažavanje različitosti – identična principu socijalne pravde a i vidi se mamu mu j b šta se želi kasti.

Zelena ideol nije samo ekološki već je i **populistička** zato što svoje ciljeve predstavlja kao stvarne interese svih socijalnih grupa.

46. Partije Zelenih u Zapadnoj Evropi

Finska

-1987. godine Zeleni se u Finskoj konstituišu kao politička partija. 1991. finska Zelena liga je imala poziv za ulazak u vladu koji je odbijen, jer vladin program nije bio otvoren za pitanja ekološke sredine. 1995. ulaze u vladu socijaldemokrate Pave Liponena i dobijaju ministarstvo za životnu sredinu. 1999 ponovo ulaze u vladu i dobijaju i ministarstvo zdravlja i socijalnih pitanja. Imali su ključnu ulogu u uvođenju ekoloških poreza na neobnovljive resurse. Finski Zeleni vode kooperativnu politiku, pa tako daju saglasnost za izgradnju nuklearne deponije, što je bilo nezamislivo za ostale evropske zelene pokrete. Program Finske Zelene lige, sastoji se iz 3 celine:

1. **održivi razvoj i ekologija,**
2. **pluralizam i demokratija,**
3. **međunarodna saradnja.**

-Osnovni ideološki cilj koji opredeljuje Zelene je ekološki i društveno održivi svet, gde ljudske aktivnosti moraju biti usklađene sa mogućnostima i resursima prirode. Stav Zelene lige je da je obrazovanje opšta delatnost, jedna vrsta usluge, a ne roba na tržištu. Demokratija, pluralizam, multikulturalnost i tolerancija su osnovne vrednosti Zelenih. U okviru razmatranja globalnih problema savremenog čovečanstva, Zelena liga u svom programu, posebno promišlja proces globalizacije. „**Svet ne sme biti na prodaju**“ – to je moto ove partije. Zelena liga u svom programu predlaže da Finska inicira ideju oprosta dugova, a da određeni fondovi za nerazvijene zemlje trebaju biti usmerene ka unapređivanju obrazovnog sistema, kao i razvijanju i unapređivanju položaja žena. **Zelena liga pripada grupi reformističkih zelenih partija** i bliska je ideji socijaldemokratije – reforma industrijskog društva, ali ne i njegoa radikalna kritika. Finska partija „Zelena liga“, predstavlja možda najuspešniju zelenu partiju u Evropi.

Italija

-Na izborima 1992. Savez Zelenih je osvojio 16 poslaničkih i 2 senatorska mesta. Na sledećim prevremenim izborima 1994. rejting ima opada i osvajaju 11 poslaničkih mesta. U periodu od 1996-2001. godine Zeleni su držali Ministarstvo za ekologiju, na čijem čelu je bio Ed Ronki. U tom periodu su postigli određene rezultate: Povećanja broja parkova, unapređenje kvaliteta života u predgrađima, davanje podrške proizvodnji kvalitetne i organske hrane..., ali bili su protiv investiranja u super brze vozove i modernizacije naoružanja.

-Broj glasača Saveza Zelenih na izborima je opadao i pored dopadljive politike i čestog menjanja strategije i organizacije, Partija se rasprada, a od ekološke partije nastaju Partija građanskih i demokratskih prava. Grupe koje su se 1999. protivile agresiji NATO-a protiv SRJ bile su isključene iz partije.

Francuska

Rene Dumon, nastavnik agronomije, zagovarao je ekološke ideje i učestvovao je na predsedničkim izborima 1974. godine. 1977. izbijaju demonstracije protiv nuklearnog agregatora (Superfeniks). Da sredine devedesetih Zelene partije u Francuskoj delovale su uglavnom razjedinjeno i postojale su **4 ekološke partije**. Kasnije saraduju sa socijalistima i 1997. ulaze u parlament sa 7 poslanika, a Dominik Vojne postaje ministarka ekologije i prostornog planiranja. Nalazimo puno sličnosti sa italijanskom partijom Zelenih, jer obe ulaze u parlament zahvaljujući predizbornim koalicijama. Francuski Zeleni su se najviše borili protiv nuklearnog programa i delimično uspeli. Zatvorili su **reaktor Superfeniks** i **nuklearku Le Karn**, ali pristaju na smeštanje nuklearnog otpada u podzemlju, kao i izgradnju novih auto-puteva. Takođe, stavili su moratorijum na izradu genetski modifikovane hrane. Rezultati Zelenih u periodu od 1997 – 2002. godine su ocenjeni pozitivno od strane javnosti.

Belgija

-U Belgiji postoje 2 ekološke partije:

- 1) **AGALEV** (Flandrija) koji je svoj partijski program koncentrisao na kvalitet života. Od 1999 – 2003. učestvuju u vlasti, a 2003. na novim izborima ne prelaze cenzus.
- 2) **EKOLO** (Valonija) je više bila okrenuta ideji da postane prava stranka sa bogatim partijskim programom. U periodu od 1999 – 2003 više su bili u opoziciji, a 2003. doživljavaju poraz na izborima.

Može se reći da su obe partije više radile na političkim reformama Belgije, nego na ostvarivanju svojih političkih, a posebno ekoloških programa.

47. Nemačka partija Zelenih (die Gruner)

-Marta '83 godine, tada već tri godine stara partija Zelenih osvaja 5.6 % glasova na izborima. U početku predstavljali su se kao levo orjentisani i trebali su da budu buntovnici protiv sistema, a opet demokratski nastrojeni.

-Postoji više faktora koji utiču na stvaranje nemačke partije „Zeleni“, a to su: razvoj industrijskog društva koji je doveo do promena u svetu rada i životnoj sredini, promene vrednosti i vrednosnog sistema, međunarodni odnosi izraženi kroz pojavu jačanja nuklearnog naoružanja, promene u kvalitetu životne sredine i jačanje ekološke svesti građana . . . U '79, 50.000 građanskih inicijativa okupljalo je 2.000.000 ljudi čiji su osnovne sfere interesovanja bile: mir, nuklearna energija, razvoj demokratičnosti i zaštita životne sredine. Od svog nastanka „Zeleni“ su prošli **4 faze**:

- 1) **Od pokreta do partije** (1977-1983)
- 2) **Ulazak u nacionalni parlament** (1983-1990)
- 3) **Približavanje ka vladi i vlasti** (1990-1998)
- 4) **Ulazak u nacionalnu vladu** 1998.

-Na osnovu razvoja parijske ideologije imamo 2 faze:

- 1) **Eko - socijalizam** (1980-1991)

2) Neo – eko – liberalizam (1991-....)

-Prelomna godina je '72, kada se grupa od 16 građanskih inicijativa formira „Saveznu asocijaciju ekoloških građanskih inicijativa“, koji je delovao potpuno nezavisno. U Donjoj Saksoniji 1977. formirana je prva **ekologistička partija – „Partija za zaštitu životne sredine“**. Kasnija je preimovana u Zelenu listu za životnu sredinu. Konačno '77 posle niza konvencija, grupa koju su činili: August Hauslajter, Jozef Beijs, Petra Keli, Herbert Grul, Milan Horaček Osip Flejčhejm i Rudolf Baro formiraju političku partiju pod nazivom „Zeleni“. '80 partiju napuštaju konzervativci. Zeleni se tada indetifikuju kao anti-kapitalistička partija koja širi ideje eko - socijalizma. Bili su protiv vojnih sukoba i pretnji, a želja im je bila raspuštanje oba vojna saveza (NATO i Varšavski). Na izborima '80 osvajaju ispod 2% glasova. Četiri frakcije deluju u okviru same partije: eko – liberteri, fundamentalisti, realisti i eko – socijalisti. Već na sledećim izborima '83 osvajaju 5.6 % glasova i 27 poslaničkih mesta. Kod njih je vladao sistem rotacije, odvojenosti poslaničkih od partijskih funkcija. '87 beleže porast, dobijaju 6.7 % glasova i **44** poslaničkih mandata. Na prvim izborima u Ujedinjenoj Nemačkoj ne prelaze cenzus (imali 4.7 %). Unutar partije preovladavaju realisti, jer fundamentalisti, a zatim i eko – socijalisti, napuštaju partiju. Na kongresu u Lajpcigu (1990.) osnovana je **prva pan – nemačka partija „Savez 90“**. Na izborima '90 osvaja **8**, '94 **49** poslaničkih mandata, '98 **46**. Tada počinju i pregovori sa socijal – demokratama oko formiranja koalicije i „Zeleni“ dobijaju 3 mesta u kabinetu kancelara Gerharda Šredera. Ova koalicija je nazvana i crveno – zelena koalicija. Zelenima pripada zasluga za ostvarivanje „dvojnog državljanstva“ – davanje državljanstva radnicima na privremenom radu. Njihov stav prema nuklearnim elektranama je jasan, ali se javila potpuna suprotnost sa socijal- demokratama. Takođe do sukoba je došlo i po pitanju ekoloških poreza, fosilnih goriva...

-Zbog bombardovanja SRJ dolazi do razdora u zelenima. Vodja im je bio **Joška Fišer**, ministar u vladi Šredera. 2002. ostvaruju najveći uspeh i osvajaju **55** poslaničkih mesta. 2001. Klaudija Rot (levo krilo) posta koopedrednik, a drugi je bio realista Fric Kun. Na kongresu u Berlinu usvojen je program pod nazivom „Budućnost je zelena“. Ovim programom su želeli više da liče na tradicionalne nemačke partije. Bazični principi politike „Zelenih“ jesu: održivi razvoj i jednakost i demokratija. Prevashodni cilj koalicionih partnera (2002-2006.) bio je borba protiv nezaposlenosti, zaštita životne sredine, reforma obrazovnog sistema, ekološka modernizacija, zaštita proizvođača, anti – nuklearni program, zaštita vode, zemljišta, vazduha . . . Socijalna politika crveno – zelenih zasnovana je na solidarnosti, među – generacijskoj pravdi, održivosti i pouzdanosti. Nemačka spoljna politika je miroljubiva ... hahahaha :-)

48. Partije Zelenih u zemljama u tranziciji

-Saglasnost između Zelenih partija „istoka i „zapada“ postoji kada je reč o : zaštiti prirode i prirodnih resursa; društvena pravda i solidarnost; ravnopravnost polova; nenasilje; besplatno zdravstvo i školstvo; uvođenje ekoloških poreza itd. , a nesaglasnost je izražena po pitanju pozitivne ili negativne uloge tržišne privrede u društvenom razvoju; globalizacije; vojnih saveza (NATO i Varšavski pakt); nuklearne energije i određenih tabu tema, npr. Abortus, prostitucija, homoseksualnost.

-Zelene partije **istoka više žele da kritikuju državu sa pozicije vanparlamentarne partije nego učesće u vlasti**, svesne svoje realne političke moći. Može se reći da su u zemljama socijalizma češće ekološke krize. Imamo primer **Černobila**, najveće nuklearne katastrofe ikada. Većina ekoloških pokreta u zemljama u tranziciji se javlja baš posle ekoloških katastrofa. U Mađarskoj imamo primer gradnju brane

Nađmaroš – Gabičkovo. Nešto kasnije je Mađarska osnovala ministarstvo za zaštitu životne sredine. Zelene partije istoka se distanciraju i od levice i od desnice, a zapadno evropske sebe deklarišu kao partiju „nove levice“. Zelene partije na istoku uglavnom nisu prolazile slavno i nisu ulazile u parlamente država. Razvoj zelenih u zemljama bivšeg istočnog bloka može se podeliti u 2 osnovne faze:

- 1) Faza političkog legitimiteta i izbornog uspeha
- 2) Faza političke marginalizacije i nestanka sa političke scene

Partije Zelenih u zemljama centralne i jugo-istočne evrope

Poljska

-1988. se osniva „**Poljska Zelena partija**“. Počeci ekološkog pokreta, a samim tim i ove partije sežu od 80- ih godina XX veka i Poljskog ekološkog kluba koji je saradivao sa pokretom „Solidarnost“. Kasnije dolazi do podele i stvorene su 3 partije: Radikalna Zelena Federacija, Poljski ekološki klub i Poljska Zelena partija. Iz ove 3 partije je nastalo preko 140 ekoloških organizacija. Međutim, sve doživljavaju neuspehe. 1991. stvorena je partija „Unija za slobodu“ u okviru koje deluje **Ekološki Forum** i oni su s kraja XX veka imali predstavnike u parlamentu. Septembra 2003. na inicijativu preko 70 pokreta osniva se partija „**Zeleni 2004**“. Novoosovana partija prihvata principe održivog razvoja u socijalnim, ekološkim i ekonomskim sferama života. Posebno teže ostvarenju ciljeva kao što su: društvena pravda i solidarnost, građanska država i društvo, zaštita životne sredine, jednakost polova i uzrasta, poštovanje prava manjina i nenasilje kao način rešavanja društvenih sukoba. Svojim programom partija Zeleni 2004 se ne razlikuje od partija u zapadnoj Evropi.

Bugarska

-Krajem 80- ih u Bugarskoj postoje 2 pokreta: **Komitet za ekološku zaštitu grada Ruse** i **Ekoglasnost**. Bili su voljeni jer su kritikovali tadašnju komunističku vlast. **Zelena partija** osnovana je 1989. i ulazi u koaliciju sa Savezom demokratskih snaga, tako da početkom 90-ih učestvuje u vlasti. Kasnije '91 i '94 doživljavaju neuspehe na izborima. Napokon '97 koalicionim sporazumom dobijaju 2 mandata i ulaze u parlament. 2001. izlaze sa specifičnim programom čiji su glavne stavke bile: zaštita i razvoj nacionalne industrije, borba protiv siromaštva i korupcije, protiv uključivanja Bugarske u NATO i usklađivanje pridruživanja Evropskoj Uniji i zatvaranje nuklearne elektrane Kozloduj na Dunavu... Zalagali su se za besplatno školstvo i zdravstvo. Na nacionalnom nivou doživljavaju neuspehe, a pak uspehe na lokalnom. Politička ideologija Zelenih zasnovana je na ideji jedinstva ekonomije i ekologije.

Mađarska

-Prvi ekološki pokret u Mađarskoj bio je reakcionistički. Zvao se „**Dunavski krug**“ i javio se kao protivljenje izgradnji hidrocentrale na Dunavu. '90 javlja se prva Zelena partija, **Mađarska Zelena partija**. Deluje kao desničarska partija sa oskudnim programom, zato se i gasi '93. Iste godine nastaje „**Zelena alternativa**“ (više ekološki pokret, ili nevladina organizacija nego politička partija), koja kao i MZP doživljava izborni neuspeh i ne ulazi u parlament. U okviru Socijaldemokratske partije Mađarske i njene omladine, osniva se **Zelena demokratska partija**, koja ističe da je demokratski nastrojena.

Zanimljivo je da je Mađarska Zelena partija smatrala da ljudi zaraženi AIDS-om trebaju biti obeležene žutom trakom, ovo je čisto propagiranje nejednakosti.

Češka

-U Češkoj zelena partija je osnovan nešto kasnije, 1990.. Prethodnica joj je **Zeleni krug** koji je radio na ujedinjenju svih ekoloških pokreta. Juna '90 Zeleni krug, Nezavisna ekološka grupa i Severno – Moravska ekološka inicijativa osnivaju na kongresu u Brnu **Čehoslovačku Zelenu partiju**. Na parlamentarnim izborima redovno doživljavaju neuspehe. Zalagali su se za stopiranje izgradnje nuklearne elektrane u Temelinu, uvođenje ekoloških poreza, recikliranje otpada...

Slovačka

-U okviru Čehoslovačke federacije, Slovačka zelena partija imala je poslaničke u slovačkom parlamentu. '90-ih imaju promenljivu sreću na izborima. **Program Zelene partije iz 2002.** godine nosi naziv „Održivi razvoj za Slovačku republiku“ i sastoji se iz 7 poglavlja: zelena filozofija, demokratija i ljudska prava, životna sredina i zaštita prirode, ekonomija i održivi razvoj Slovačke i socijalni program i održivi razvoj Slovačke. Kao i u ostalim zemljama istočne evrope, ni ovde Zeleni nisu imali veće izborne uspehe.

Rumunija

-Nakon revolucije iz '89, ili bolje reći pada Čaušeskua, jedna od prvih odluka **Nacionalnog fronta spasa** bila je uspostavljanje ministarstva za zaštitu životne sredine. U Rumuniji se '89 osnivaju 3 Zelene partije. Od njih **Rumunska ekološka partija** i **Rumunski ekološki pokret** imaju predstavnike u Rumunskom parlamentu, dok **Ekološka humanistička partija** nema značajnijih uspeha. 2000. godine nastaje **Savez ekologa Rumunije** koji radi na ujedinjenju svih ekoloških pokreta, a osnovni programski ciljevi izraženi su kroz ideje liberalne demokratije i slobodne tržišne ekonomije. Posle izbornog uspeha iz 1990. ni jedna partija Zelenih nije ušla u parlament.

Partije Zelenih u zemljama bivšeg SSSR-a

Ruska federacija

-Rusija u sebi sadrži nekoliko suprotnosti i problema koji se i danas odražavaju na ekološke aktivnosti političkih partija. Prvo, za Rusiju se vezuju pojmovi socijalističkog imperijalizma i eko - neokolonijalizma. Ove optužbe uglavnom dolaze od bivših članica SSSR-a. Argumenti koji se iznose za takav stav uglavnom se odnose na karakter industrije koja se nalazila u tim republikama i koja je zagađivala životnu sredinu, kao i za preteranu eksploataciju prirodnih bogatstava. Drugo, Rusija se i danas smatra glavnim krivcem za katastrofu nuklearnog reaktora u Černobilu. Treće, jeste nepoznavanje samog odnosa države prema ekološkim problemima. SSSR je bio suočen sa velikim brojem ekoloških

problema izazvanim naglim industrijskim razvojem, velikim brojem stanovnika, ogromnom potražnjom za prirodnim resursima na zapadu... Dolaskom Gorbačova dolazi do promena i po pitanju ekologije i 1988. se uvodi ministarstvo za zaštitu životne sredine. Ne treba zaboraviti ni da je Rusija 90-ih godina bila zemlja koja je po niskim cenama uvozila nuklearni otpad.

-Prva "zelena" politička partija bila je **Zelena Partija Rusije**, ali ona nije imala izbornih uspeha. Druga "zelena partija bila je **KEDAR** (Konstruktivno-ekološki pokret Rusije), ali ni ona, pored rasta popularnosti, ne ulazi u dumu. Takođe je postojala i Sent Peterburška partij, koja 1997. menja ime u **Interregionalna zelena partija**. Ona je okupljala antiglobaliste, ekološke aktiviste, aktiviste za zaštitu ljudskih prava i zaštitu prava potrošača. 2002. se formira i četvrta **Ruska ekološka partija - "Zeleni"**. U svom programu ističu da predstavljaju udruženje građana Ruske Federacije, koji smatraju da ekološki orijentisan, sistematičan i konstruktivan odnos prema socijalnim, političkim i ekonomskim problemima razvoja društva predstavlja jedini mogući način razvoja Rusije. Zalažu se za: razuman odnos čoveka prema prirodi, nenasilje, zakonsku i materijalnu bezbednost, toleranciju, saradnju u rešavanju ekoloških problema, obnovu moralnih principa u društvu, kao i tradicije, obraćaju pažnju na razvoj informatičnosti i nauke, izgradnju civilnog društva, razvoj neposredne demokratije, javne diskusije, za ekološki prihvatljive uslove života, zaštitu i unapređivanje životne sredine, striktnu primenu zakona i donošenje novih, decentralizaciju, smanjivanje ukupne potrošnje energije, nuklearnu bezbednost, povećanje životnog standarda...

Ukrajina

-**Ukrajinska partija zelenih** osnovana je 1990. Veća naredne godine uspela je da izbori ulazak u vladu. Najveći uspeh postižu 1998. kada osvajaju 18 mandata u parlamentu. Od samog početka, cilj im je bio promena svesti Ukrajinaca i to kroz harmonizaciju međusobnih odnosa između društva i prirode, antimilitarizam, nenasilje, jednakost polova i poštovanje ljudskih prava. Moto im je - **"Misli globalno - deluj lokalno"**. Kivni su na nasleđe sovjetskog perioda i Černobil. Smatraju da je ekološka bezbednost osnova nacionalne bezbednosti. Partijski program im se sastoji iz 3 celine:

- 1) Čovek, društvo, država; ekonomija, ekologija, socijalni i kulturni razvoj, i, sigurnost odbrana i međunarodni odnosi.
- 2) Zaštita životne sredine (najobimniji)
- 3) Integracija ekonomije i ekologije, odnosno ekologizacija proizvodnje

-U baltičkim zemljama (Estonija, Litvanija i Letonija) zelene partije su osnovane već 1989.. Uloga im je bila tzv. borba protiv "sovjetske dominacije" i želja za političkom samostalnošću. Ekološki pokreti ovih zemalja bili su direktno usmereni protiv "skološke destrukcije koju sprovodi Rusija". Na taj način, su su spojile političke ciljeve za osamostaljivanjem, političku mržnju prema Rusiji i interes za rešavanje ekoloških problema u svojim zemljama.

Estonija

-U Estoniji prvi ekološki pokret nastaje 1988., a iz njega 1989. nastaje **Zelena partija Estonije**. Na prvim izborima osvaja 8 mandata, a njen lider, Tomas Frej, ministar za zaštitu životne sredine. Nakon prvih

izbora beleže pad i sada imaju samo oko 200 aktivnih članova i lošu materijalnu situaciju. Protiv su NATO pakta, a EU smatraju za veliku pretnju ekološkoj stabilnosti u baltičkom regionu.

Letonija

-Ekološki pokret **Letonija**, formiran je 1987. kao Asocijacija za zaštitu životne sredine sa posebnim ciljem zaštite reke Daugava. 1990. oformljena je **Zelena partija Latvije** i na prvim izborima osvaja 7 mandata. Zatim sledi veliki pad popularnosti, sve do 2002. i ulaska u parlament sa 12 mandata. 2004. imaju i predsednika vlade, Indulis Emsisa, iz svojih redova. To je prvi predsednik vlade izabran iz partija "zelenih".

Litvanija

-Kao i u drugim zemljama bivšim članicama SSSR-a, partije vode poreklo od ekoloških pokreta. Tako je 1989. osnovana **Zelena partija**. Bili su protiv nuklearne elektrane Ingalina i za političku i ekonomsku nezavisnost Litvanije. Na izborima nemaju puno uspeha.

Gruzija

-Gruzije predstavlja primer dobre saradnje ekoloških pokreta i države. **Zelena partija Gruzije** osnovana je 1989. Godinu dana kasnije postaje parlamentarna stranka. 1992. osvajaju rekordnih 12 poslaničkih mandata. Neki članovi su i kreirali politiku predsednika Švernadzea u kojoj su se zalagali sa dobrosusedsku saradnju. Posle dobijanja nezavisnosti Gruzije popularnost joj opada. Bili su posebno aktivni u energetske i anti-nuklearnoj kampanji zalažući se za obustavu gradnje nuklearke u Jermeniji, hidroelektrane na reci Horoh, kao i zabranu izvoza sirove drvene građe iz Gruzije. Njihovo učešće u vlasti dovelo je i do usvajanja prvog zakona o zaštiti životne sredine, ali i do promene Ustava. Po novom, građanima Gruzije garantuje se pravo života u zdravoj životnoj sredini. Uspešno rade do 1999. kada dolazi do raskola u partiji. Politički program Zelene partije Gruzije sbaziran je na 3 osnovna principa:

1. Ekologija
2. Demokratije
3. Nenasilje.

-Naravno vidljiv je uticaj zelenih partija zapadno - evropskih zemalja. Osnovni interes ima je stvaranje bezbednog društva gde bi svakoj humanoј jedinki bila obezbeđena zdrava i bezbedna životna sredina. Insistiraju na stvaraj zdravog ekonomskog ambijenta. Zalagali su se i za transformaciju planskog i centralizovanog ekonomskog sistema. Misle da tržišna ekonomija predstavlja izraz iz ekološke krize u koju se našla Gruzija. Naglašavaju decentralizaciju, parlamentarizam, ljudske i građanske slobode...

Partije zelenih u Srbiji i zemljama bivše Jugoslavije

-Prelomnom godinom u shvatanju i promišljanju ekoloških problema u bivšoj Jugoslaviji možemo smatrati 1972. godinu. Ustavom iz 1974. uvedeno je pravo ljudi na zdravu životnu sredinu. međutim, u SFRJ postojala je velika razlika između onog što je normativno i onog što je zaista bilo u stvarnosti.

Savez komunista i Socijalistički savez nisu uspjeli da interese građana sprovedu u praksu. Jugoslavija nikada nije posedovala nuklearnu bombu, ali je imala nuklearnu elektranu u Krškom. Posle havarije u Černobilu i kod nas se javio anti - nuklearni pokret. Tek je 1989. na insistiranje javnosti oformljeno ministarstvo za zaštitu životne sredine. Jugoslavija nije imala ekoloških problema koliko zapadne zemlje, ali se oni inteziviraju nakon II svetskog rata. Poučene "nuklearnim iskustvom" Slovenije, ostale republike odbile su nuklearne elektrane. Postojalo je opšteprihvaćeno mišljenje da su ekološke partije političke organizacije, koje s osnivaju samo radi institucionalizacije, ili politizacije ekoloških interesa, odnosno interesa za zaštitu životne sredine. Reformska linija potpuno je zanemarena.

Slovenija

-Slovenija je prva od bivših SFRJ republika, u kojoj su **Zelene partije** učestvovala u vlasti. U početku preko koalicije DEMOS, a posle deluju i samostalno. Dobili su čak 9 ministarstava (najviše u istoriji "Zelenih"). Kao i u svima Zelenim partijama istočne i centralne Evrope i ovde je bilo rascepa, tako su u jednom trenutku delovale čak 3 partije Zelenih. 2000. godine formirana je i **Stranka Mladih Slovenije**, kao izraz nezadovoljstva socijalnim i političkim prilikama u Sloveniji. Iste godine na izborima osvajaju 4 mandata. U programu ove partije ističe se 10 političkih principa i osnovnih pravaca delovanja: Kultura demokratije; Socijalna jednakost; Ekološka svest, nensailje, jednakost polova, decentralizacija, internacionalizam, generacijski sporazum, sredina življenja i vizija. Kroz ove principe naziru se i ciljevi: predstavnička demokratija, sloboda mišljenja, odgovornost oko upotrebe prirodnih resursa, zaštita biološke različitosti, politiku pacifizma... Ovde možemo videti povratak na principe "Zelenih SFRJ" iz 1980..

Srbija

-**Zelena stranka** je učestvovala na parlamentarnim i predsedničkim izborima 1990. i doživela težak neuspeh. Nije naišla na veće uporište u biračkom telu, koje je bilo zaokupljeno dilemom opstanka Jugoslavije. Ova stranka vodi se načelom **Bez demokratije nema ekologije**, t.j. **Bez ekologije nema demokratije**. Osnovni ciljevi bili su: obezbeđivanje vode hrane i vazduha za buduće i sadašnje generacije, sprečavanje ugrožavanja biljnih i životinjskih vrsta, jezera, mora, reka, sprečavanje uništavanja šuma, sprečavanje uništavanja zemljišta pesticidima, herbicidima i veštačkim đubrivima, stop eksperimentisanju u genetici, zahtev za uključivanje ekološkog kriterijuma u investicionu poresku i politiku tehnološkog razvoja, antinuklearni program (zatvaranje Krška, zabrana stacioniranja nuklearnog otpada, pokretanje međunarodne akcije zatvaranja nuklearnih elektrana širom sveta...), povećavanje uloge obrazovanja, informacija i mas medija u razvoju i unapređivanju ekološke svesti, ravnopravnost polova, solidarnost.... Ovaj program predstavljao je spoj eklektičkih i ekološko - utopističkih ideja, koje su odgovarale vremenu 90-ih godina prošlog veka. Zelena stranka je više bila radikalni kritičar, nego što je imala stvarnu želju za učestvovanjem u vlasti. U Srbiji danas postoji **8 političkih stranaka** "Zelenih" i većina ima minornu ulogu u političkom životu Srbije. Ipak 2 stranke aktivno deluju: Zelena stranka - EKO i Zeleni Srbije.

- **Zelena stranka - EKO**, legitimni je naslednik Zelene stranke Srbije osnovane 1990.. Definisana je kao ekološka, humanistička, demokratska, politička organizacija, koja je otvorena za saradnju sa svim demokratski opredeljenim partijama, vladinim i nevladinim organizacijama, institucijama i pojedincima u cilju zaštite životne sredine. Program joj je formulisan kroz niz načela kojima se

razmatra veći broj društvenih pitanja i ekoloških problema: načelo o prirodi, o ljudskim pravima i slobodama, o razvoju, politička načela, o obrazovanju i kulturi, o informisanju, o energiji, o resursima, buci i vibracijama, o prostornom razvoju . . .

- **Zeleni Srbije** su osnovani 2002. uz pomoć partije Zeleni Forum iz Švedske. Pririoritet im je ujedinjavanje različitih ekoloških pokreta u Srbiji, mađutima ta inicijativa je dala samo kratkoročan uspeh kroz partiju nazvanu Unija zelenih, koja se ubrzo raspala. Ova partija utemeljena je na ekosofiji, Zelenoj ideologiji, nenasilju, demokratiji i pravednoj zelenoj ekonomiji. Predstavljaju se kao partija "životne sredine, pravedne ekonomije i solidarnosti sa ekološkim sistemom, prirodom, životinjama, sa svim drugim ljudima i narodima". Kritikuju i "levicu i "desnicu" jer smatraju da smatraju da tradicionalne partije imaju zastarelo shvatanje sveta i da se njihove ideologije zasnivaju na istim osnovama: rast industrijskog materijalizma praćenog stalnim krizama, sukobljavanjima interesa, kao i nemilosrdnom eksploatacijom ljudi i prirode. Socijalni problemi i socijalni ciljevi ove partije, izlađu se retorički i demagoški. Njihovi stavovi izloženi su kroz njihove stavove upućene državi: ograničenje drumskog transporta, uvođenje javnog prevoza sa manjim zagađenjem, zabrana korišćenja nuklearne energije za proizvodnju struje, ulaganja u tehnologije koje štede energiju, smanjenje upotrebe pesticida, zamenu većinu hemikalija u upotrebi, razdvajanje otpadaka po vrstama, slobodan pristup informacijama od značaja za zaštitu živog sveta, svi novi industrijski programi moraju da prođu ekološku proveru, uvođenje poreza za one koji ugrožavaju prirodnu sredinu, sprečavanje genetskog inženjeringa, postojanje posebno naznačene ambalaže za proizvode... Socijalni program ove partije, usklađen je sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, tako da ova partija nije donela mnogo toga novog . . .

Hrvatska

-U Hrvatskoj je nastanak zelenih partija počeo relativno kasno, u odnosu na Sloveniju i Srbiju. Prve partije osnivaju se tek 1996., adrugi talas osnivanja bio je 2001.. Trenutno postoji 9 partija zelenih. I ovde je došlo do konfrontacije, pa su na izborima 2003. postojala 2 bloka. Na jednoj strani **Koalicija Zelenih**, a na drugoj **Zeleni Hrvatske** i **Demokratski savez Zelenih**. Sve ovo je rezultiralo izbornm neuspehom. Opšti principi Koalicije Zelenih bili su: neposredna demokratija, ekološka održivost, socijalna pravda i nenasilje. Protive se ideji globalizma, vojnim savezima, a posebno NATO savezu. Isto tako su i protiv imperijalizma SAD-a. Protive se korišćenju i proizvodnji genetski modifikovane hrane i neracionalnoj potrošnji energije. Zalažu se za multikulturalizam, a protive se ksenofobiji i šovinizmu. Zeleni Hrvatske su druga značajna partija i kod njih možemo, kao i u Srbiji, videti distanciranje od vlasti. Ideološki idu preširoko. po njima ekologija i ekonomija nisu u sukobu, jer se sve više novca ulaže u zaštitu životne sredine. Žele odgovornu, demokratsku i građansku državu. Kraj pa pa Zeleni .

49. SUBVERZIVNOST EKOLOGIJE

SUBVERZIVNOST EKOLOGIJE JE

pitanje o ekološkom tretiranju socijalnih i političkih problema
kao i o socijalnom i političkom tretiranju ekoloških problema

KADA JE REČ O PROBLEMU SUBVERZIVNOSTI ON SE MOŽE POSMATRATI SA 3 ASPEKTA:

1. ANGAŽOVANA POZICIJA EKOLOGIJE

- posmatra se u političkom, ekonomskom i etičkom smislu
- ekologija shvaćena kao delatnost i kao nauka
- u oba ta smisla ekologija počiva na činjenici i stavu da ona nije niti može biti vrednosno neutralna nauka ili delatnost
- interes političkih i ekonomskih struktura jeste da se ekologija i oni koji se bave ekologijom zadrže na području ekologije shvaćene kao „čiste nauke“, bilo da je ona prirodna ili društvena
- kada ekologija istražuje posledice jedne pojave koja ima ekološku negativnu dimenziju, kada otkrije ciljeve političkih i ekonomskih struktura koje generišu takvu neekološku pojavu i kada konačno istraži uzroke koji dovode do ekoloških problema i ekološke krize, onda ona nesumnjivo dolazi do zaključka o:
 - a) ulozu čoveka i njegovih ciljeva u eksploataciji prirode
 - b) odnosno, ona dolazi do pitanja karaktera društva i odnosa društva prema prirodi, u smislu da li je društvo odgovorno ili nije prema prirodi
- tada nastupa gubitak „naučne neutralnosti i neopredeljenosti“ i postavljaju se osnove za ulazak ekologije u društveni, politički, angažman, odnosno ekologija ulazi u domen politike i društvenih normi
- ekologija treba da istraži koje su to posledice „civilizacijskog odnosa“ čoveka i njegovih političkih i ekonomskih struktura prema prirodi, a koje su posredovane tehničkim sistemima
- problem nastaje što politika i političari nastoje da ekologiju, kao i svaku drugu nauku zadrže, da je getoiziraju, u granicama striktno naučnih saznanja i radova, a da oblast tzv „vrednosnih sudova“ zadrže u kontrolisanim uslovima etike ili da ih prebace pod kontrolu i u domen politike
- Na taj način, ekologija, ekološki problemi i načini rešavanja istih se mogu prilagođavati trenutnim interesima politike, političkih struktura, centrima moći i političara
- primer: 1) Pančevo, sirene za uzbunu i Tadić
2) Al Gore, parafiranje Kyoto sporazuma;
3) pušenje i alkoholizam
- Kako to izgleda u teoriji: primer - **ekosistem**

- a) za **ekologa** - ekosistem je „funktionalan sposoban sistem“, on ima vrednost „SAM PO SEBI“
- b) za **ekonomistu** ekosistem nije „vrednost sama po sebi“. On ga posmatra kao „upotrebnu vrednost“, odnosno za njega je to „korišćenje, eksploatacija, iskorišćavanje prirodnih resursa“, odnosno on o što služi za zadovoljavanje fizičkih i drugih potreba ljudi, održavanje proizvodnje, stvaranje profita, investiranje
- c) za **političara** ekosistem je približno sličan onome kako ekonomisti shvataju ekosistem, ali uz razliku da oni ekosistem shvataju kao sredstvo koje vrlo dobro služi za uspostavljanje i osiguravanje stabilnosti socijalnog sistema, odnosno za uspostavljanje „socijalnog mira i stabilnosti“, bez obzira što taj socijalni mir destabilizuje ekološki sistem (ekosistem) i što u doglednoj budućnosti on direktno, korak po korak, ugrožava socijalni mir

2. EPISTEMOLOŠKE I METODOLOŠKE OSNOVE subverzivnosti ekologije

- kao primer ovih osnova subverzivnosti ekologije navodi se medicina
- medicinske nauke sve više u svojim dijagnozama nastoje da pronađu socijalne korene bolesti što znači da izlaze iz svog okvira prirodnih i medicinskih nauka
- medicina nastoji da određene uslove generalizuje ali sa druge strane svakoj jedinki (pacijentu) nastoje da pridu kao jedinstvenoj ličnosti
- u pitanju je s jedne strane GENERALIZACIJA a s druge strane INDIVIDUALIZACIJA u objašnjenjima bolesti koje su socijalno uslovljene
- u svakom pojedinačnom slučaju traže se njegove specifičnosti ali istovremeno i OPŠTE DRUŠTVENE TENDENCIJE I ZAKONITOSTI
- zato istraživanje društvenih odnosa i normi ponašanja predstavljaju preduslov za dobru dijagnozu i kasnije i za lečenje pojedinačnog slučaja
- ako na isti način posmatramo i ekologiju, shvaćenu kao akciju, kao praktičnu delatnost, znači da joj dozvoljeno i KONCIPIRANJE ODREĐENIH REŠENJA za određeni konfliktni tip društvenih odnosa
- dakle, u pitanju je činjenica da ekologija MORA DA GENERALIZUJE ODREĐENE EKOLOŠKE PROBLEME, da ih GLOBALIZUJE (internacionalizuje) ali da rešavanje istih utvrdi i primeni na „primarnom“ lokalnom nivou – „MISLI GLOBALNO DELUJ LOKALNO“
- s druge strane na tzv. VREDNOSNOM nivou, ekologija mora da deluje i da bude efikasna u pravcu stvaranja i prihvatanja novih vrednosti koje su bitne za uspostavljanje dinamičke ravnoteže između društvenih i prirodnih sistema
- ekološko mišljenje je HOLISTIČKO i zato se ono nalazi u sukobu sa dnevnom i

tradicionalnom politikom i ekonomijom

3. PRINCIP DELOVANJA EKOLOGIJE

- vrlo je rašireno mišljenje i shvatanje ekologije kao nauke i delatnosti koja želi da sačuva životnu sredinu tako što će KONZERVIRATI postojeće društvene i ekonomske odnose
- takve ideje o konzervativizmu ekologije šire konzervativni politički krugovi koji ekologiju posmatraju kao delatnost koja želi da uništi njihove ekonomske i političke interese
- sama ideja „konzervacije“ društvenih i proizvodnih odnosa, kako bi se sačuvala životna sredina je apsolutno protivrečna čovekovo društvenoj, evolutivnoj, prirodi koja se ispoljava u činjenici da čovek stalno menja svoju prirodu i samog sebe
- konzervativni politički krugovi smatraju da ekologija treba da funkcioniše po „vatrogasnom modelu i principu“
- prema „vatrogasnom principu“ se treba odnositi kritično:
 - a) ekologija je u tom kom kontekstu svedena samo na svoje naučne okvire, i to samo na prirodne nauke
 - b) ekologija nije, po ovom „vatrogasnom“ konzervativnom konceptu, društveno i politički aktivna, a takođe je i vrednosno neutralna
 - c) ekologija u tom slučaju nije anticipativna i ne može da projektuje budućnost, odnosno njoj nije dozvoljeno da menja stvarnost, tako da je politika hibernizuje

50. POJAM POLITIČKE EKOLOGIJE

TERMIN

Početak korišćenja termina politička ekologija je nužno vezan za ideju da nauka ne može biti u potpunosti odvojena od politike, tako da politička ekologija treba da predstavlja građenje jedinstva nauke i politike

Termin politička ekologija je prvi put upotrebljen u članku poznatog engleskog književnika Oldouza Hakslija 1963. godine koji je pokušao da pojam politike i jedan od njenih predmeta proučavanja dovede u vezu sa ekološkim problemima, što je u njegovom konkretnom slučaju bio problem uvećanog stanovništva na zemlji.

Istovremeno 70-tih godina prošlog veka „politička ekologija“ se javlja kao izraz nastao iz delovanja ekoloških pokreta. Samo delovanje ekoloških pokreta je bilo definisano kao „politička ekologija

Kasnije se politička ekologija javlja kao oblik koherentne teorije u geografiji, ekonomiji i antropologiji.

POLITIČKA EKOLOGIJA U GEOGRAFIJI

U geografiji politička ekologija ima za predmet proučavanja ruralnu sredinu i promene koje se u njoj dešavaju pod uticajem prirode.

U geografiji, koja se postavlja kao osnova za političku ekologiju, i koja pretenduje na mesto osnivača i utemeljivača političke ekologije, važne su dve knjige:

- 1) Pirs Blejki – „Politička ekonomija erozije zemljišta“
- 2) Harold Brukfeld i Pirs Blejki – „Degradacija zemljišta i društvo“

U ovim knjigama Blejki odbacuje „kolonijalni model“ erozije zemljišta koji se objašnjava ekološkim faktorima klime, lošim upravljanjem zemljištem, uvećanim stanovništvom i propašću ekonomskog tržišta u zemljama „trećeg sveta“.

Blejki i Brukfeld su problem erozije zemljišta predstavili kao klasični politički problem i doveli ga u vezu sa klasnim odnosima u globalnom društvu.

Po njima uzrok degradacije zemljišta, jeste siromaštvo, koje stvara situaciju da seljaci uništavaju životnu sredinu u pokušaju da odgode sopstvenu destrukciju, siromaštvo i ekonomsku propast na koju ih prisiljava tržište.

Blejki i Brukfeld definišu političku ekologiju kao „kombinaciju ekologije i široko definisane političke ekonomije“ kojom se objašnjava dijalektička veza između društva, prirodnih resursa, klasa i drugih društvenih grupa.

Pod političkom ekologijom podrazumevaju jednu vrstu političke ekonomije koja izučava kako različite državne i društvene institucije u različitim delovima sveta, eksploatišu jedna drugu.

POJAM POLITIČKE EKOLOGIJE

Politička ekologija predstavlja u stvari „kišobran“ pojam koji u sebe uključuje različito shvatanje pojma politike i ekologije.

Prisutna su tri tipa shvatanja:

1. razumevanje politike korišćenjem metoda i termina ekologije
2. kao izučavanje političke borbe za kontrolom prirodnih resursa
3. istraživanje biotičke različitosti i eksploatacije prirodnih resursa

Politička ekologija treba da istražuje kako politika i političke pojave, odnosi, institucije i subjekti političkog života utiču na odnos društva prema životnoj sredini.

Ovako definisana politička ekologija ima 4 dimenzije:

1. istražuje specifične sektorske politike i posebne političke procese koji utiču na odnos društva prema životnoj sredini

2. ideološke momente koji te politike nose sa sobom, kao ekološka ideologija koja se javlja u svoja dva pojavna oblika: ekologizam i envajronmentalizam (zaštitarstvo)
3. ekologija kao kritika tradicionalne, konzervativne, politike, gde se ekologija tretira kao subverzivna delatnost
4. ekološka svest kao politička svest, koja se pita o uzrocima i posledicama odnosa između društva i prirode

Konkretan predmet proučavanja političke ekologije bi se mogao odrediti kroz 10 posebnih i međusobno povezanih oblasti

1. odnos politike i ideje zaštite životne sredine
2. posledice tog odnosa
3. ekologizam i envajronmentalizam, kao „zelena politička filozofija“
4. društveno organizovanje radi zaštite životne sredine
5. političko organizovanje – ekologističke ili ekološke partije
6. ekološka politika
7. specifične eko-političke pojave - ekoterorizam, kao terorizam ekonomskih i državnih institucija nad prirodom i ekoterorizam kao terorizam u cilju odbrane prirode
8. međunarodni odnosi u cilju zaštite globalne životne sredine, pa u tom kontekstu i ekodiplomatija
9. resursi – kao političko pitanje u kontekstu istraživanja dominacije, ekonomske i političke
10. globalizacija i njen uticaj na životnu sredinu

51. POJAM EKOLOGIZMA

TERMIN

Koreni pojma ekologizam su, kao i kod ekologije = oikos (kuća, domaćinstvo) i
logos (nauka)

Ali se ovde dodaje sufix = izam – koji nas upućuje na to da se radi o ideologiji
koja ima svoj politički smisao i svrhu

POJAM

Ekologizam se može posmatrati kao jedna nova ideologija koja predstavlja razlaz za tradicionalnim političkim ideologijama kao što su konzervativizam, socijalizam, liberalizam, anrhizam.

Ekologizam se razlikuje od ekološke političke teorije.

Ekološka politička teorija može biti shvaćena, kao posebna misao zasnovana na različitim etičkim i političkim principima, školama i teorijama koje razmatraju političke dimenzije odnosa između društva i prirode.

Ekologizam zato nalazi svoje teorijsko i ideološko uporište u ekološkoj političkoj teoriji.

Ekologizam, shvaćen kao ideologija, predstavlja naučnu i političku kritiku savremenih političkih, ekonomskih i socijalnih dešavanja.

Ekologizam zato pretpostavlja radikalnu promenu našeg odnosa prema prirodi i našeg načina društvenog i političkog života.

On upućuje na novo društvo, novi oblik koegzistencije između prirode i društva u kome ne dominira ni priroda ni društvo.

Ekologizam daje konkretan program kako preći iz starog u novo društvo.

Bazični elementi ekologizma su:

1. dubinska ekologija
2. antiindustrijalizam
3. decentralizacija - je zasnovana na bioreginalizmu
 - ona podstiče lokalne zajednice da svoje potrebe zadovoljavaju vlastitim resursima
 - umanjuje mogućnost da tržište ucenjuje ljud, manipuliše njima
4. održivo društvo - je alternativa industrijalizmu
 - to je oblik društva koji svoj odnos sa prirodom zasniva na recikliranju i ponovnoj upotrebi istrošenih i iskorišćenih materijala i proizvoda

EKOLOŠKE PARTIJE

Ekologizam predstavlja srž politike ekoloških partija. Ekologizam je za ekološke partije predstavljao nasilnu revoluciju koja treba da zbaci industrijsko društvo i uspostavi novi ekonomski i društveni poredak koji će ljudima omogućiti da žive u harmoniji sa prirodom.

Ekološke partije su u početku preuzele ekologizam, ali su ga vremenom postepeno odbacivale.

Razloga za to ima više:

1. nepostojanje glavnog ideološkog mislioca i političkog lidera ovih pokreta
2. praktična neefikasnost ekologizma

52. POJAM ENVAJRONMENTALIZMA

Envajronmentalizam se zalaže za menadžerski pristup rešavanju ekoloških problema, verujući da njihovo rešavanje ne pretpostavlja promene sadašnjih vrednosti i modela potrošnje i proizvodnje.

Envajronmentalizam nije ideologija. To je jedan tehnokratsko-administrativni model rešavanja ekoloških problema, koji nastaje kao rezultat kompromisa liberalne ekonomije i društvenog interesa za očuvanje životne sredine.

RAZLIKA IZMEĐU EKOLOGIZMA I ENVAJR. NA ETIČKOM NIVOU

Ekologizam smatra da je ekološka kriza rezultat neadekvatnih stavova, ponašanja i akcija društva prema prirodi. Ovi stavovi, akcije i ponašanja se definišu kao antropocentrični. To znači da za društvo priroda ima vrednost samo ako služi njegovim potrebama.

Envajronmentalisti smatraju da antropocentrizam može biti korigovan principom predostrožnosti u ekološkoj politici.

Ekologizam je više naklonjen biocentrizmu po kome sav život i sva bića (a ne samo ljudi) jesu vrednost i vredni su zaštite. Iz tog razloga ekologizam smatra da priroda mora biti iznad ekonomskih i političkih interesa, a moral iznad profita. Umesto antropocentrizma – ekocentrizam.

RAZLIKA IZMEĐU EKOLOGIZMA I ENVAJR. NA POLITIČKOM NIVOU

Na političkom nivou su razlike još očiglednije. One se ispoljavaju pre svega u političkoj strategiji ostvarivanja zaštite životne sredine. Ključna reč koja razdvaja ove dve strategije jeste - parlamentarna politika.

Envajronmentalisti smatraju da ciljevi koje postavlja mogu biti ostvareni u okvirima parlamentarne liberalne demokratije. Zato ideja o zaštiti životne sredine ima svoje mesto u programima političkih partija i grupama koje vrše pritisak na državu da sprovede ekološke reforme.

Nasuprot tome, politički ekologisti smatraju da su njihovi radikalni ciljevi neostvarivi na način koji to propagira envajronmentalizam. Oni prihvataju čitav spektar vanparlamentarne strategije (npr. izgradanja ekosela, komuna, alternativnih zajednica...)

53. EKOLOŠKI TERORIZAM

EKOTERORIZAM

Termin ekoterorizam skovao je Ron Arnold, koji pod ovim pojmom podrazumeva krivično delo počinjeno radi očuvanja prirode.

Ekoterorizam , kao pojam, podrazumeva:

- pretnje i akte nasilja
- (eko)sabotažu
- vandalizam
- materijalne štete i zastrašivanja koja su počinjena u ime prirode i koji su usmereni protiv individua i njihove imovine

- pod ekoterorizmom se podrazumeva i destrukcija ili pretnja destrukcijom vladama država, grupama ili individuama.
- krivična dela počinjena protiv kompanija ili državnih organa u nameri da se spreče aktivnosti koje su štetne po prirodu

ENVIRONMENTALNI TERORIZAM

Podrazumeva napad na prirodu ili njene izvore u političke svrhe.

Drugim rečima, to je pažljivo isplanirana, ilegalna destrukcija, eksploatacija ili modifikacija prirode koja se upotrebljava kao deo ratne strategije.

Primer za ovaj tip environmentalnog terorizma je podmetanje požara na kuvajtskim naftnim poljima tokom Zalivskog rata, koji je naneo značajnu štetu prirodi.

ORGANIZACIONA STRUKTURA I NAČIN DELOVANJA

Ekoteroristi funkcionišu po takozvanom konceptu "leaderless resistance", odnosno pružaju otpor bez ustanovljenog vođstva.

Ekoterorističke grupe nisu hijerarhijski organizovane, militantne su i podzemne, ćelijski su organizovane (otežano otkrivanje) i nemaju centralizovanu komadnu strukturu.

Zvaničnog članstva praktično i nema. Oni smatraju za člana svakog pojedinca koji je spreman da izvrši akt vandalizma u ime prava životinja i prirode. Pojedinaac postaje član ekoterorističke grupe samim izvršenjem ekoterorističkog akta.

Smatraju da jedino vegeterijanac može biti njihov član.

Oni su mahom iz visoke ili više srednje klase, vode "normalan život". Ono što ih izdvaja od drugih terorističkih grupa, pored društvenog položaja, je ste nivo njihovog obrazovanja. Oni su, uglavnom, visoko obrazovani i ne prezaju od toga da svoje obrazovanje i duštveni položaj iskoriste za o stvarivanje ciljeva svoje grupe.

Spolja gledano, radikalne ekološke grupe se predstavljaju kao grupe koje veruju u nenasilna sredstva. Međutim, njihove aktivnosti pokazuju drugačiju sliku. Ove grupe se zalažu za "direktnu akciju" koja je posledica njihovog uverenja da mirni protesti ne donose adekvatne rezultate.

"Direktna akcija" predstavlja konkretno delovanje radi ostvarivanja ciljeva ovih grupa, i ona može biti nasilna.

Njihov cilj je nanošenje ekonomske štete onima koji, po njihovom mišljenju, neadekvatno koriste prirodu ili životinje .

Kod ekoterorista vlada visoka emotivna motivisanost-fanatičnost

Manje ekstremniji aktivisti su oni koji bacaju krv na osobe koje nose bunde i nazivaju ih "ubicama životinja".

Načini delovanja:

- pokušaji ubistva
- povrede lica

- pretnje
 - uništenje imovine
 - podmetanje požara
 - neredi, neposlušnosti
 - destruktivne akcije usmerene protiv farmera, rančera, rudara, drvoseča, naučnika, proizvođača, privrednika, vlasnika kuća...
- Izrazi koji se koristi za sabotažu su "**monkeywrenching**", "**ekotage**" i "**ecodefense**"

Radikalne ekološke pokrete možemo podeliti na dve osnovne grupe:

1. pokrete za prava životinja i
2. pokrete za zaštitu životne sredine.

EKOSABOTAŽA

Ekosabotaža je omiljeni način delovanja ekoterorista. Ona predstavlja zakonom zabranjen, ilegalan akt sabotaže motivisan od strane environmentalista.

Vrste sabotaža:

1. **tree spiking** -koju koriste radikalni aktivisti za životnu sredinu u borbi protiv seče šuma
 - podrazumeva zabijanje metalnih opiljaka ili u gorem slučaju keramičkih koji se ne mogu otkriti detektorom, u drveće koje je planirano za seču
 - prilikom dodira električne testere sa metaln im ili keramičkim komadićima može biti ozbiljno povređen
2. **tree pinning-a** - predstavlja nanošenje štete na opremi za seču drveća, što doprinosi rastu cena seče i čestim povredama radnika
3. **tree sitting** - je forma civilne neposlušnosti u obliku protesnog sedenja pored drveća koje je namenjeno za seču, u nameri da se ono spase
4. **podmetanje požara** - je često korišćeno od strane ekstremista
5. **lakši oblici vandalizma** - obično predstavljaju pretnje pojedincima ili članovima njihovih porodica i/ili pretnju nanošenja štete imovini

ŽRTVE

Ekoteroristi pažljivo biraju žrtve. To su kompanije koje ekološke grupe doživljavaju kao opasnost kako za prirodu, tako i za životinje.

Ekoteroristi se infiltriraju u takve kompanije bilo zapošljavanjem, bilo održavanjem bliskih odnosa s nekima od zaposlenih kako bi se familizirali sa metama i prikupili potrebne informacije koje su im neophodne za ekosabotažu.

Ekoterorističke grupe se trude da nanesu što veću ekonomsku štetu kompaniji koja je izabrana za metu, sa ciljem da se ona povuče iz posla.

Različiti tipovi žrtava su identifikovani, sa tendencijom obuhvatanja novih:

1. istraživačke laboratorije
2. prodavci krzna, prodavnice kože i prepariranih životinja
3. pojedinci i privatne rezidencije - najčešće su mete naučnici , članovi
upravnih odbora multinacionalnih kompanija
4. proizvođači hrane
5. hipermarketi, mesare, prodavnice
6. istraživači i medicinske ustanove
7. farme, štale i drugi uzgajivači životinja koji se bave ispitivanjima,
krznavstvom ili proizvodnjom hrane
8. restorani “brze hrane”
9. lovački klubovi, prodavnice oružja i municije
10. drvna industrija
11. kozmetička industrija.

IDEOLOGIJE

1. EKO-FEMINIZAM - veruje da postoji veza između nepravednog položaja žene i degradacije prirode, jer je eksploatacija i žene i prirode evidentna
 - dominacija patrijarhalnih vrednosti koje podstiču muškarce da ispoljavaju svoju nadmoć predstavlja na isti način pretnju kako za prirodu tako i za ženu
 - iz tog razloga ekologija je postala značajna podrška feminizmu
2. EKOANARHIZAM
3. DUBINSKA EKOLOGIJA - ili ekozofija jeste jedna vrsta ekološke filozofije
 - pretenduje da u ljudima razvije odnos prema životnoj sredini, odnosno da to bude neka vrsta filozofije ekološke svesti
 - duboka ekologija sebe opisuje kao “duboku” zato što postavlja kompleksna i spiritualna pitanja o ulozi čoveka u ekosferi
 - ideju o jednakom pravu svakog oblika života da normalno funkcioniše u ekosistemu i da nesmetano živi ostvarujući svoje mogućnosti je lansirao Arne Nes.